

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/68/>

"SIKS KU SE ON NIIN PAHA"

Televisio 5-6-vuotiaan leikeissä ja ihanteissa

Jyväskylän yliopisto
Opettajankoulutuslaitos
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 1996
Outi Mäkelä

TIIVISTELMÄ

Mäkelä, Outi

”SIKS KU SE ON NIIN PAHA”

Televisio 5-6-vuotiaan leikeissä ja ihanteissa

97 sivua + liite

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos, 1996

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten lasten television katseleminen heijastuu heidän tulevaisuudentoiveisiinsa ja käsityksiinsä sukupuolirooleista. Tutkimuskohteena ovat 5-6 -vuotiaat lapset. Toiveita ja rooleja lähestytään pääasiallisesti leikin käsitteen kautta. Olettamuksena on, että television merkitys näkyy erityisen selvästi lasten leikeissä - siinä miten he tuovat television roolihahmot osaksi keskinäistä vuorovaikutustaan.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Tarkoituksena ei ole tehdä laajaan otantaan perustuvaa tilastollista tutkimusta. Tavoitteena on, että tutkimuksessa ymmärretään 5-6 -vuotiaitten tyttöjen ja poikien maailmaa mahdollisimman syvällisesti. Aineistonkeruun menetelmänä on tästä johtuen haastattelu. Haastatteluissa pyritään siihen, että lapset saavat itse kertoa leikeistään ja katsomistaan televisio-ohjelmista.

Tutkimus nojautuu teoriassaan pääasiallisesti G.H. Meadin symbolisen interaktionismin periaatteisiin. Tämän lisäksi erityistä huomiota kiinnitetään Margaret Meadin ja Thomas Ziehen näkemyksiin. Tällä tutkimuksella on myös samankaltaiseen metodologiaan ja tutkimusasetelmaan perustuvia edeltäjiä - selkein esimerkki näistä ovat Annika Suonisen tutkimukset. Näitä tutkimuksia tarkastellaan useissa kohdissa.

Tutkimustulokset antavat ymmärtää, että lasten television katselulla ja leikeillä on kiinteä yhteys. Television katseleminen heijastuu leikeissä. Tästä ei voi kuitenkaan päätellä, että televisio vaikuttaisi lapsiin siten, että näiden todellisuudentaju heikkenee tai mielikuvitus vähenee. Televisio antaa lapsille roolihahmoja, joita on mukava leikkiä. Useissa tapauksissa televisio on virike leikkeihin: lapset ottavat itselleen ohjelmien roolihahmot ja muokkaavat niitä sitten mielikuvituksensa avulla itselleen sopiviksi.

Tulokset ovat samansuuntaisia kuin esimerkiksi Suonisella. Televisio näyttää olevan lapsille yksi olennainen osa leikkimistä. Lapset löytävät siitä aineksia leikkiinsä. Toisaalta televisio ei ole, kuten Suoninen asian ilmaisee, mikään ‘tunteeton mörkö, joka vie tahdottomat lapset mukanaan’. Jo 5-6 -vuotiaat lapset kykenevät suhtautumaan televisioon ‘realistisesti’. He eivät kuvittele olevansa itse Prätkähiiriä, Muumeja, Merenneitoja tai Batmaneita - he ainoastaan leikkivät niitä.

Sisällys

1.	Johdanto	1
2.	Lapset ja televisio	3
2.1.	Rooliteoria	3
2.1.1.	Sukupuolirooli ja rooli	3
2.1.2.	Symbolinen interaktionismi	7
2.1.3.	Roolileikit	12
2.1.4.	Identiteetin kehittyminen	15
2.2.	Television ja lapsen tutkimus	21
2.2.1.	Mitä televisio opettaa lapsille?	21
2.2.2.	Kuinka televisio opettaa lapsia?	25
2.3.	Television vaikutus lasten kulttuuriin	28
2.3.1.	Margaret Meadin teoria	28
2.3.2.	Ziehe ja identiteettityö	30
2.4.	Tutkimusongelmat	32
3.	Tutkimusmetodi	34
3.1.	Teemahaastattelu	34
3.2.	Tutkimuksen toteuttaminen	37
3.3.	Laadullisen tutkimuksen luotettavuus	39
4.	Tulokset	42
4.1.	"Millaisia ohjelmia tykkäät katsoa?"	42
4.2.	"Voiko telkkariohjelmia leikkiä ja kuka olet leikissä?"	54
4.3.	"Millainen mies/nainen haluaisit olla isona?"	66
4.4.	"Siks ku se on nii paha" - Roolit ja Leijonakunigas	74

5.	Arviointia	79
	5.1. Roolijaot ja televisio	79
	5.2. Ulkonäön merkitys	82
	5.3. Halu leikkiä	84
	5.4. Tutkimuksen rajoista	86
6.	Lopuksi	88
	Lähteet	91
	Liite	

1. Johdanto

Tarkoitukseni on tutkia sitä, miten lasten television katseleminen heijastuu heidän tulevaisuudentoiveisiinsa ja käsityksiinsä sukupuolirooleista. Tutkimuskohteena ovat 5-6 -vuotiaat tytöt ja pojat. Tämän ikäiset lapset katsovat ainakin kohtalaisessa määrin televisiota ja heille on todennäköisesti ehtinyt muodostua ainakin alustava käsitys siitä, millaisiksi he haluaisivat aikuisina tulla. Tässä tutkimuksessa keskitytään siihen, miten nämä kaksi asiaa - televisio ja lasten käsitykset tulevaisuudesta ja rooleistaan - nivoutuvat yhteen.

Tutkimusaihe on muotoutunut kahden viimeisen vuoden aikana. Alkujaan aihe tuli esille pro seminaari -työn yhteydessä. Tämän jälkeen huomasin teeman merkityksen käytännön opetustyössä. Tytöt tuntuvat leikkivän tyttöjen ja pojat poikien leikkejä. Esille tulee kysymys siitä, mistä nämä leikit saavat alkunsa. Viimeinen sysäys aiheen muotoutumiselle oli oman lapsen syntymä. On pakko miettiä sitä, mitä vaikutuksia televisiolla on lapseen. Esimerkiksi viime aikaiset lasten väkivallanteot on usein yhdistetty heidän katsomiinsa televisio-ohjelmiin.

Kuten seuraavista luvuista tulee ilmi, tutkimuksessa lähestytään rooleja ja toiveita lähinnä leikin käsitteen kautta. Tämä lähtökohta perustuu G.H. Meadin teoriaan. Meadin mukaan lapset oppivat etenkin leikin välityksellä.

Televisio puolestaan - kuten esimerkiksi Suonisen (1993) tutkimus antaa ymmärtää - tarjoaa paljon vaikutteita leikkeihin. Televisiosta saadaan erilaisia rooli- ja sankarihahmoja (mm. Batman tai Muumi) ja kuvitteellisia ympäristöjä (esim. Muumimaa) leikkeihin.

Tutkimuksessa on seurattu laadullisen tutkimuksen periaatteita. Työssä käytetty haastattelumetodi on otteeltaan melko 'väljä'. Olen pyrkinyt siihen, että lapset saavat itse vapaasti kertoa leikeistään, rooleistaan ja televisiosta. Kuten luku 4 havainnollistaa, haastattelussa tuli esille mielenkiintoisia asioita. Haastatteluja olen siteerannut runsaasti tulososioissa.

Tutkimuksen tulokset eivät välttämättä tuo esille kovin uusia tai mullistavia näkökulmia television ja lapsen tutkimukseen. Tulokset ovat käsittääkseni samansuuntaisia joidenkin aiemmin saatujen tulosten kanssa. Tulokset vahvistavat esimerkiksi Turusen (1991) käsitystä siitä, että lapsilla on jo varhain toiveita tulevaisuuden ammattinsa suhteen. Kaikkein selkeimmin tulokset ovat samansuuntaisia Suonisen (1993) saamien kanssa. Tämä tutkielma näyttäisi Suonisen tavoin tukevan käsitystä siitä, että televisio antaa paljon virikkeitä lasten leikkeihin.

Kuten luvut 2.3.1. ja 2.3.2. osoittavat, kyseessä on kuitenkin myös enemmän kuin vain televisio-ohjelmien tarkastelusta. Etenkin Margared Mead ja Thomas Ziehe ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että lasten television katselu on muutakin kuin vain kuvaruudun ääressä istumista. Kyseessä on lasten kulttuurin kokonaisvaltainen muut-

tuminen. Lapset leikkivät nykyajalle ominaisella tavalla, seuraten niitä roolihahmoja joita nykyaika tarjoaa.

2. Lapset ja televisio

2.1. Rooliteoria

2.1.1. Sukupuolirooli ja rooli

Käsittelen tutkimuksessani kahta rinnakkaista käsitettä: sukupuoliroolia ja roolia. Näiden kahden termin ero on siksi merkittävä, että roolin katsotaan olevan 'laajempi' kuin sukupuolirooli. Roolit selittävät ihmisen käyttäytymistä yleisesti kun sukupuoliroolit yhdistetään miesten ja naisten välisiin eroihin. En seuraavissa luvuissa kuitenkaan seuraa kirjaimellisesti tätä jaottelua. Kun esimerkiksi G.H. Meadin yhteydessä käsitellään 'rooleja', tarkoitus on keskittyä sukupuolten rooleihin, vaikka sitä ei suoranaisesti mainitakaan.

Määrittelen roolit ja sukupuoliroolit seuraten Liljeströmin (1966) selkeää ratkaisua. Liljeströmin seuraava kuvaus on pitkäkö, mutta kuten tulevat tarkastelut tulevat osoittamaan, se on käytännössä hyödyllinen.

Termi sukupuolirooli merkitsee ... niitä odotuksia, normeja ja arvostuksia, jotka koskevat yksilöä naisena tai miehenä; siihen sisältyy sääntöjä siitä mikä sopii tai ei sovi tytölle, niistä toimista tai

tehtävistä joista pojan otaksutaan selviävän, siitä mitä pitää ja ei saa tehdä; nämä odotukset ja oletukset ulottuvat kauas biologisten edellytysten ohi. Sen että naisen tulee synnyttää lapset, voi sanoa olevan 'luonnollista'. Mutta näin ei voi sanoa väitteestä 'nainen vaietkoon seurakunnassa'. Sana rooli on harhaanjohtava siinä, että se vie ajatukset 'näyteltyyn' käyttäytymiseen. Rooli on enemmän kuin sosiaalisten tapojen hallitsemista. Lapsi oppii pian näkemään itsensä vanhempien ja toverien silmin, muodostamaan oman minänsä muiden reaktioiden ja käsitysten pohjalta. Yksilö siirtää ympäristön odotukset itseensä ja omaan käyttäytymiseensä. Näin rooli vaikuttaa persoonallisuuteen. Se määrää, mitä luonteen piirteitä tulee voimistaa, mitä tekoja hillitä ja mitä tukea. (Liljeström 1966, 14.)

Liljeströmin näkökulmat eivät suuresti poikkea esimerkiksi Blockin (1984, 2-3) näkökulmasta. Olennaista on, että roolimallit opitaan. Ne muotoutuvat olemassaolevien esikuvien perusteella. Täten kyseessä on, kuten Block (1984, 2) toteaa, kulttuurista riippumaton seikka. Vaikka esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Suomessa todennäköisesti opitaan erilaisia rooleja, roolien oppiminen sinänsä on yleinen ilmiö. Sukupuoliroolit eivät ole geneettisiä. Ne opitaan yhteiskunnan käytäntöjen mukaan. Lapset oppivat käyttäytymään 'kuten naiset' ja 'kuten miehet' sen mukaan, miten heidän ympärillään käyttäytytään (Liljeström 1966, 14).

Sukupuolirooleihin liittyvässä tutkimuksessa on usein kiinnitetty huomiota käsitteisiin 'sex role' ja 'gender'. Ero näiden kahden käsitteen välillä on se, että 'sex role' opitaan, kun taas 'gender' viittaa miehen ja naisen biologisiin eroihin. Kuten Block (1984, 3) tuo esille, mielenkiintoinen kysymys todellisen sukupuolen ja sukupuoliroolin välillä on, milloin lapset tulevat tietoiseksi sukupuolestaan. Kuten Block mainitsee, pienet lapset eivät välttämättä pysty tekemään merkittävää eroa toteamusten 'olen tyttö' ja 'se on koira' välille. Blockin (1984, 3) mukaan pienet lapset eivät käytännössä ole tietoisia sukupuolten eroista ("Gender identity at this level is essentially sexless..."). Sukupuoli on vain keino kuvata lähiympäristöä (tyyliin "se on mies" tai "se on dreeveri").

Suomalaisesta näkökulmasta samaa teemaa on lähestynyt mm. Tarmo (1989). Myös Tarmon mukaan lapset oppivat vähitellen omalle sukupuolelleen ominaiset seikat. Tarmo käyttää termiä 'sukupuoleksi oppiminen'. Hänen mukaansa tätä oppimista voidaan lähestyä kolmen teorian avulla. Ensinnäkin, lapset oppivat "käyttäytymisen joko palkkio/rangaistus -systemin avulla ja/tai jäljittelemällä omaa sukupuoltaan olevaa aikuista" (oppimisteoria). Toisaalta lapset identifioituvat "omaa sukupuoltaan olevaan vanhempaan" (psykodynaaminen teoria). Kolmas näkökulma on, että lapset oppivat sukupuolensa osana yleistä kognitiivista kehittymistä (kognitiivinen teoria). (Tarmo 1989, 3.)

Tarmo tuo myös esille toisen saman seikan kuin Block. Tarmo (1989, 3) toteaa, että vaikka sukupuoliroolien välillä on eroja kulttuureittain, ne opitaan samankaltaisilla periaatteilla. Tarmo viittaa tässä yhteydessä Beminiin (1983) teoriaan sukupuoliskeemoista. Beminiin keskeisin havainto on, että vaikka naisten roolit voivat olla hyvin erilaisia esimerkiksi Suomen ja Kiinan välillä, kummassakin kulttuurissa tyypitellään 'miehet' ja 'naiset' periaatteessa samalla tavalla. Tämä johtuu Beminiin mukaan siitä, että on käytännössä yksinkertaisinta tehdä yhteiskunnassa jaottelu miehiin ja naisiin. Se on usein 'se ensimmäinen' havaittavissa oleva ero saman kulttuurin sisällä elävien ihmisten välillä.

Scott (1988) on tuonut esille, että sukupuolella on kulttuurista riippumatta merkitystä yhteiskunnallisen vallan kannalta. Scottin (1988, 42) mukaan "gender is a primary way of signifying relationships of power". Kuten Scott (1988, 43) jatkaa, tämä näkyy esimerkiksi kulttuurien myyteissä. Naiseus liitetään usein sellaisiin ominaisuuksiin, jotka eivät ole yhteiskunnan kannalta 'hyödyllisiä'. Naiseus voi olla esimerkiksi 'jotain äidillistä', mutta ei 'johtajuutta'. 'Johtajuuteen' liitetään pikemminkin miehisyys. (myös Keränen 1993.)

En aio tässä työssä juurikaan tarkastella yhteiskunnalliseen valtaan liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi Keräsen (1993) havainnot sukupuoleen liittyvistä arvostuksista ovat mielenkiintoisia sinänsä, mutta ne eivät ole keskeisintä lasten tarkasteluun keskittyvässä tutkimuksessa. Kuten myöhemmissä luvuissa tulee esille, myös lapsilla

sukupuoliin näyttää liittyvän arvostuksia. Näiden tarkastelussa kannattanee keskittyä kuitenkin siihen, millaisena lapset ne näkevät kuin siihen, mitä yhteiskunnallisia seuraamuksia niistä on.

2.1.2. Symbolinen interaktionismi

Yllä esitetty ajatus siitä, että tässä tutkimuksessa on tärkeää keskittyä juuri 'lasten näkökulmaan' painottuu myös valittaessa tutkimukseen soveltuvaa yleistä teoriaa. Yksi lasten rooleja selittäväistä teorioista on G.H. Meadin muotoilemiin lähtökohtiin perustuva symbolinen interaktionismi. Tarkastelen Meadin näkökulmia ja symbolista interaktionismia kolmen keskeisen käsitteen - minuuden, roolien ja leikin - kautta.

Minuus

Kuten esimerkiksi Littlejohn (1992, 171) toteaa, Meadin teoria ei suinkaan ole yksiselitteinen. Häntä voidaan tulkita eri tavoin. Tämä näkyy hyvin 'minuuden' käsitteen yhteydessä. Minuutta voidaan Meadin (1956) mukaan lähestyä ainakin kahdesta näkökulmasta. Toisaalta ihmisellä on oma 'sisäinen minuutensa', josta Mead (1956, 242) käyttää nimitystä 'I'. Tällä Mead tarkoittaa sitä, että jokaisella yksilöllä on oma suhteellisen pysyvä 'minä', joka on samankaltainen tilanteesta toiseen.

Toisaalta ihmisellä on myös 'sosiaalinen minuus'. Tästä Mead (1956, 242) käyttää nimitystä 'me'. 'Me':llä Mead tarkoittaa sitä, että ihmiselle on ominaista nähdä itsensä suhteessa muihin. Sosiaaliseen minuuteen liittyy myös myöhemmin roolien yhteydessä tarkasteltava 'yleistetyin toisen' käsite. Niiniluodon (1986, 52) mukaan "sosiaalisen minän (engl. 'me') synty edellyttää sitä, että viittausten esittäjä kykenee asettumaan keskustelukumppaniensa asemaan ja katsomaan itseään "yleistetyin toisen" (the generalized other) näkökulmasta." Mead tarjoaa itse käytännöllisen esimerkin selittämään näiden kahden minuuden lajin eroja. Meadin (1956, 242) mukaan ero tulee selkeimmin esille tarkasteltaessa ihmisen käyttäytymistä muiden kanssa. 'Sisäinen minuus' on sidoksissa ihmisen omiin tunteisiin ja kokemuksiin. Tämä yksilön sisäinen ja tavallaan 'kätkeyty' minuuden puoli toimii impulssina ihmisen käyttäytymiselle muiden kanssa. Voimme tuntea esimerkiksi vihastuvamme jollekin. Tämä tunne saattaa, kuten Mead (1956, 242) toteaa, käytännössä yllättää meidät itsemmekin. Se kuitenkin johtaa 'vihaiseen käyttäytymiseen'. Tällöin 'sisäinen' muuttuu 'ulkoiseksi'.

Vihastuminen kuvaa hyvin Meadin jaottelua 'sisäisen' ja 'sosiaalisen minuuden' välillä. Meillä on toisaalta sisäisiä tunteita, jotka ovat erottamaton osa minuuttamme. Toisaalta tuomme tunteet osaksi sosiaalista elämää, jolloin niiden luonne muuttuu. Näemme itsemme ikään kuin peilistä. Sosiaalisessa ympäristössä vihastumisesta (tai mistä tahansa tunteesta) tulee osa sitä minuutta, jollaisena näen itseni jonkun tai joidenkin ihmisten kanssa.

Kyseessä on edelleen 'minuus', mutta se ei ole enää pelkästään 'oma minuuteni'. Minuudesta tulee osa sosiaalista kanssakäymistä. (Glassner 1980, 21-22.)

Roolit

Roolin käsite on seurausta 'sosiaalisesta minuudesta'. Meadin (1956, 231-239) ajatus on, että opimme mitä sosiaalinen minuutemme on, vasta kun olemme vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Vuorovaikutuksen pohjalta tiedämme, mikä 'oma roolimme' muiden kanssa ollessamme on. Näin esimerkiksi lapsi oppii ymmärtämään, mitä häneltä erilaisissa tilanteissa odotetaan ja millainen käyttäytyminen on sosiaalisesti oikeankaltaista.

Tärkeätä on, että Mead ei viittaa roolin käsitteellä mihinkään 'näyttelemiseen'. Rooli ei siis tarkoita sitä, että lapsi oppisi esittämään jotain näytelmäroolia. Mead painottaa sitä, että käyttäytymisroolit ovat erottamaton osa sosiaalista minuutta. Lapsen on opittava, mitä häneltä erilaisissa peleissä ja leikeissä odotetaan, jotta hän voisi osallistua niihin. Tämä ei tarkoita sitä, että lapsen olisi pesäpalloa pelatessaan keskityttävä 'pelaajana esiintymiseen'. Tärkeää on se, että lapsi oivaltaa mikä merkitys sillä on, että 'me yritämme voittaa nuo' ja sen vuoksi 'me olemme noita vastaan'.

Mead (1956, 232) käyttää roolien yhteydessä 'yleistetyn toisen' käsitettä. Yllä oleva peliesimerkki on havainnollistus tästä. Vastapuolella oleva joukkue on py-

rittävä voittamaan ryhmätyönä, oman joukkueen on 'puhallettava yhteen hiileen'. Meadin ajatus on, että tämän kaltainen jaottelu 'yleistetyn toisen' ja 'meidän' välillä ohjaa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä (Niiniluoto 1986, 52). Kun lapsi oppii, että on olemassa 'me' ja 'nuo', hän oppii toimimaan tavalla (oppii roolin), jossa hän kuuluu ensinmainittuihin, ja erottautuu jälkimmäisistä.

Esimerkki tämänkaltaisista rooleista löytyy sukupuolirooleista. Lapset oppivat jo melko varhaisessa vaiheessa, että on olemassa 'poikien rooli' ja 'tyttöjen rooli'. He eivät ryhdy näyttelemään 'naisten kaltaisesti' tai 'miesten kaltaisesti' vain näytelläkseen jotain näytelmää. He samaistuvat omaan ryhmäänsä. Mead (1956, 226-227) käyttää esimerkkinä lasten 'intiaani-leikkiä'. Leikki on mielenkiintoinen siksi, että siinä lapsi oppii ainakin kolme asiaa.

Ensinnäkin, leikki opettaa, että sosiaalinen käyttäytyminen edellyttää selkeitä rooleja. Jotta leikki toteutuisi, on oltava 'intiaaneja' ja 'valkoihoisia'. Ilman näitä rooleja leikissä ei ole mieltä. Toisaalta lapset oppivat, että roolit toimivat innokkeena toiminnalle. Lapsi mieltää sen, että kun hän on 'intiaani', hänen on käyttäydyttävä tietyllä tavalla, jotta muut voisivat käyttäytyä heidän rooleilleen ominaisella tavalla.

Kolmas seikka on, että lapsi oppii rooliodotukset (Schellenberg 1978, 49). Kun lapsi on intiaani, hän oppii, että intiaaneilta odotetaan tietyn kaltaista primitiivistä käyttäytymistä. Kun hän on valkoihoinen, hänen

odotetaan usein olevan 'sankari'. Mead (1956, 228-231) toteaa, että tämä odotusten oppiminen on sosiaalisen käyttäytymisen kannalta hyvin tärkeä seikka. Siitä seuraa mm. se, että tytöt oppivat, että naisilta odotetaan tietyn kaltaista roolia. Pojat oppivat odottamaan itseltään miehistä roolia.

Leikki

Kuten yllä käytetyt esimerkit osoittavat, leikillä on Meadin teoriassa hyvin tärkeä osa. Mead (1956, 227) toteaa seuraavalla tavalla:

In the play period the child utilizes his own responses to the stimuli which he makes use of in building a self. ... He plays that he is, for instance, offering himself something, and he buys it; he gives a letter to himself and takes it away; he addresses himself as a parent, as a teacher; he arrests himself as a policeman.

Kuten tämä tuo esille, leikillä on ainakin kaksi ulottuvuutta. Toisaalta se on lapselle keino kehittää itseään. Leikeissä hän oppii, miltä jokin rooli tuntuu, millainen ajattelutapa siihen kuuluu, ja miten erilaisia rooleja yhteiskunnassa on.

Toisaalta leikillä on tärkeä osa yhteiskunnallisten pelisääntöjen oppimisessa. Lapsi ymmärtää esimerkiksi sen, että poliisi on se, joka valvoo muita, ja johon tu-

lee tästä syystä suhtautua tietyllä tavalla. Toisaalta hän oppii, että kun käyttäytyy tietyllä tavalla, toiset vastaavat tähän tietyllä tavalla. Esimerkiksi kirjeen lähettamisestä yleensä seuraa se, että saa jonkinlaisen vastauskirjeen.

Mead (1956, 238) puhuukin leikin yhteydessä siitä, että lapsi oppii leikkiessään sosiaalisen kanssakäymisen olevan vuorovaikutuksellista. Kun lyöt pallon takakentälle, vastapuoli yrittää polttaa sinut. Tai, kun esimerkiksi poliisia leikittäessä sanot toisille "olet pidätetty", nämä todennäköisesti yrittävät juosta karkuun. Näin lapsi oppii, että tietystä toiminnasta seuraa aina jotain.

Kuten Mead (1954, 237) toteaa, leikin ohessa lapsi oppii myös yhteiskunnan moraalien kannalta tärkeitä asioita. Yllä olevassa esimerkissä lapsi oppii jotain olennaista rikollisuudesta. Intiaanileikissä tulee usein esille se, että jotkut ovat 'pahoja'. Pesäpallon yhteydessä lapsi oppii jotain siitä, että pelissä yritetään olla parempia kuin 'nuo'. Näin hän oppii jotain keskeistä yhteiskunnallisesta kilpailusta.

2.1.3. Roolileikit

Kuten edellisestä alaluvusta ilmenee, leikki ja rooli ovat sangen keskeisiä käsitteitä symbolisessa interaktio-
nismissa. Meadin leikkiin ja rooleihin tarjoama näkökulma ei ole kuitenkaan ainoa vaihtoehto (vaikka tässä tutkimuksessa tullaankin pysyttelemään pääasiassa meadilais-

sa käsitteistössä). Kuten Hännikäinen (1995) tuo esille, Meadin ohella esimerkiksi L.S. Vygotskin rooleja ja leikkejä käsittelevät tutkimukset ovat tärkeitä.

Vygotskin ajatus on, että roolileikeissä lapsi **siirtyy** todellisuudesta mielikuviutusmaailmaan. Kun pieni tyttö haluaa leikkiä aikuista naista, kyse on siitä, että hän siirtää itsensä olosuhteisiin, jotka on tavoitettavissa ainoastaan mielikuviituksen voimin. Motiivit siirtymiseen löytyvät lapsen toteutumattomista toiveista. Kun lapsi ei voi todellisessa elämässä ostaa kaupasta kaikkia niitä kalliita ja kauniita vaatteita, jotka hän ehdottomasti kuitenkin haluaisi, hän voi toteuttaa toiveensa leikissä. (Hännikäinen 1995, 47-49.)

Toinen hyvin keskeinen roolin ja leikin tutkija on Piaget. Piaget'n yhteydessä voidaan kiinnittää huomiota etenkin intuitiivisen ajattelun käsitteeseen. Piaget'n ajatus on, että leikki on seurausta kahdesta asiasta. Ensinnäkin, lapselle muodostuu noin 3-4 vuoden iässä kyky koordinoita tekojaan ja nähdä ympäristössään syy-seuraus-suhteita. Toiseksi, vaikka hän yltää yllä mainittuihin seikkoihin, hän ei ole vielä kykenevä erottamaan toisistaan esimerkiksi ajallisesti merkittäviä tekijöitä. 3-4-vuotiaalle ei ole suurta merkitystä sillä, onko jotain tapahtunut eilen vai viime vuosisadalla. Leikki syntyy näiden kahden tekijän kohdatessa. Toisaalta lapsella on kyky nähdä ympäristössään erilaisia säännönmukaisuuksia, toisaalta havainnot ovat vielä hyvin jäsentymättömiä. (Sandström 1975, 122-123, 177-180.)

Piaget'n ajattelutapa soveltuu käytäntöön periaatteessa samoin kuin Vygotskin. Kun 2-6 -vuotias (nk. esio-
perationaalisella tasolla oleva, Lyytinen 1980, 98) lapsi haluaa leikkiä esimerkiksi pyykkien pesemistä, kyse on siitä, että hän on havainnut äitinsä tekevän niin ja haluaa - tullakseen samanlaiseksi - ottaa leikissä äidin roolin. Hän ei näe, toisin kuin vanhemmat lapset, pyykin pesemisessä mitään tylsää tai kielteistä. Lapsi on kiinnostunut äidin roolin tarjoamista mahdollisuuksista kokeilla, miltä jokin tuntuu: miltä tuntuu tehdä samoja asioita kuin äiti jokapäiväisessä elämässä tekee.

Piaget'n ja Vygotskin lisäksi lukuisat lasten leikkejä käsitelleet teoreetikot ovat ottaneet kantaa roolien merkitykseen. Esimerkiksi Groosin väite on, että erilaisen roolien kokeileminen on itse asiassa välttämätöntä valmistautumista aikuisuuteen. Kun siis tyttö haluaa leikkiä äitiä, hän tutustuu rooliin johon joutuu myöhemmin elämässään astumaan. Bühler puolestaan tuo esille, että roolileikit perustuvat mielikuvituksen ja sosiaalisten tarpeiden väliseen suhteeseen. Kun lapsi leikkii olevansa äiti ja matkii tämän toimintaa, hän itse asiassa tekee äidistä itselleen leikkikaverin. Hän voi äidin roolissa tehdä itse sitä mitä toivoisi äidin tekevän (Sandström 1975, 175-177.)

Piaget'n näkökulma on yllä mainituista erityisen kiinnostava siinä mielessä, että hän painottaa leikkien ja roolien yhteyttä lapsen kehitysvaiheeseen. Piaget selittää roolileikin kuuluvan tiettyyn ikään: se on osa lapsen ajattelun kehittymistä. Seuraavissa luvuissa jat-

ketaan tästä havainnosta. Kuten ilmenee, lapsen kehitysvaiheella on suuri merkitys pohdittaessa sitä, miten lapsen käsitys itsestään, ajattelun kehittyminen, roolit ja leikit nivoutuvat yhteen.

2.1.4. Identiteetin kehittyminen

Loevingerin luokittelu

Kuten Block luvussa 2.1.1. toi esille, yksilö tulee tietoiseksi omasta identiteetistään vähitellen. Miellämme olevamme tietyn nimisiä, tietyn sukupuolen omaavia ihmisiä vaiheittain. Tällä havainnolla on huomattava merkitys tutkimukseni kannalta. On selvää, että esimerkiksi 2-vuotiaat eivät ole vielä tietoisia tyttöjen ja poikien eroista. Näin ollen ei olisi järkevää analysoida heidän käsityksiään sukupuolirooleista, koska heillä sellaisia tuskin onkaan.

Identiteetin kehittymistä voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin Jane Loevingerin 1960-70 -luvulla kehittämän luokittelun avulla. Identiteetin kehittyminen lähtee Loevingerin (1976, 15) mukaan liikkeelle presosiaalisesta vaiheesta (presocial stage). Presosiaalisuudella Loevinger tarkoittaa sitä, että hyvin pienenä lapsi ei pysty vielä tekemään käsitteellistä eroa itsensä ja sosiaalisen ulkomaailman välille. Hänelle ei ole kehittynyt vielä omaa minää.

Seuraava vaihe on nimeltään symbioottinen taso (symbiotic stage). Symbioosin aikana lapsi vähitellen oppii

ymmärtämään, että hän ei ole samaa yksilöä äitinsä kanssa. Hän elää hyvin lähellä äitiään, mutta on oma yksilönä, jolla on omat tarpeet. Kuten Loevinger (1976, 16) tuo esille, lapsen havainto siitä, että hän voi viesteillään (kuten hymyillä tai huudolla) saada aikaan jotain, nopeuttaa erottautumista äidistä.

Vasta impulsiivisella tasolla (impulsive stage) lapselle alkaa kehittyä huomioita omasta sukupuolestaan (Loevinger 1976, 409-415). Huomiot ovat kuitenkin vain huomioita. Hän havaitsee, että ympäristöä voidaan luokitella eri tavoin: "tuo on tyttö", "tuo on pallo", "tuo on koira" ja "tuo on elefantti". Näihin huomioihin ei vielä liity mitään erityisiä arvolatauksia. Ne ovat ennemminkin keino jäsentää ympäröivää maailmaa.

Neljättä vaihetta Loevinger (1976, 16-17, 409) kutsuu itsesuojelutasoksi (self-protective stage). Tälle vaiheelle on ominaista yksi yleisesti tunnettu huuto: "minä haluan!". Lapsi voi haluta esimerkiksi suklaata vain koetellakseen omaa asemaansa suhteessa vanhempiinsa. On eri asia, haluaako hän todella suklaata vai ei. Lapsi haluaa koetella valtaansa ja vanhempien auktoriteettia. Itsesuojelutasolla lapsi kohtaa ensimmäisen kerran varsinaisen 'minänsä'. Hän havaitsee, että hän itse tahtoo jotain. Kuten Loevinger (1976, 455) huomauttaa, tämä havainto johtaa lapsella hyvin suureen käyttäytymisen muutokseen. Havainto omasta minuudesta johtaa ensivaiheessaan siihen, että lapsi haluaa kaiken maan ja taivaan välillä itselleen.

Mukautumisen taso (conformist stage) seuraa, kun lapsi havaitsee, että kaikkea ei voi saada. Loevingerin (1976, 17) mukaan muutos edelliseen tasoon on suuri. Lapsen itsekeskeisyys muuttuu havainnoksi, että hänen hyvinvointinsa riippuu muista ihmisistä. Tästä seuraa, että lapsi alkaa pitää perhettään hyvin tärkeänä. Hän havaitsee, että hänen on luotettava läheisiin ihmisiin.

Mukautumisen taso on oman tutkimukseni kannalta hyvin tärkeä. Kuten Loevinger (1976, 18) tuo esille, mukautuminen liittyy siihen, että lapsi etsii mukautuessaan sopivia samaistumisen kohteita. Hän pyrkii löytämään normit joiden mukaan käyttäytyä. Nämä normit löytyvät, kuten Loevinger (1976, 18, 394) toteaa, etenkin sukupuolirooleista. Pojat käyttäytyvät mielellään liioitellun miehekkäästi 'kuuluakseen miehiin', tytöt puolestaan käyttäytyvät naisellisesti.

Mukautumisen myötä lapselle kehittyy vähitellen myös käsitys omatunnosta. Loevingerin (1976, 24-25) mukaan tämä voidaan nimetä omaksi tasokseen (conscientious stage). Omatunnon kehittyminen on sidoksissa siihen, että lapsen kognitiiviset kyvyt kehittyvät. Hän oppii käsittämään, että sosiaaliseen elämään liittyy oikea ja väärä. Hän tuntee itsensä helposti hyvin syylliseksi tehtyään jotain väärää.

Kognitiivisten kykyjen kehittymiseen liittyy myös se, että mukautumisen tason aikaiset yksinkertaiset sukupuoliroolit monimutkaistuvat. Lapset oppivat esimerkiksi ymmärtämään, että kaikki naiset eivät välttämättä ole samanlaisia kuin äiti. Samalla opitaan, että samaan suku-

puoleen kuuluvat eivät aina käyttäydy samalla tavalla. Naapurin setä voi olla hyvinkin erilainen mies kuin lapsen isä tai veli. Tämän havainnon seurauksensa sukupuoliroolit eivät enää ole yhtä ehdottomia kuin mukautumisen tasolla. Lapsi huomaa, että samaan sukupuoleen kuuluvat ihmiset voivat olla erilaisia.

Yksilöllisellä tasolla (individualistic level) lapsi tulee entistä tietoisemmaksi siitä, että hän ei ole pelkästään tyttö tai poika, vaan oma yksilönsä. Loevinger (1987, 21-22) painottaa sitä, että keskeinen osa yksilöllisyyden kehitystä on, että lapsi alkaa antaa arvoa sille, että hänellä on oma arvostelukyky ja arvomaailma. Tämän seurauksena hänestä Loevingerin (1976, 23) mukaan vähitellen kehittyy autonominen persoona. Lapsi oppii tällä autonomisella tasolla (autonomous level), että hän on samanaikaisesti sekä yksilö että osa ympäröivää sosiaalista maailmaa. Samalla hän tajuaa, että kaikki ihmiset ovat autonomisia. Ihmisillä on omat tunteet, arvot ja käsitys sosiaalisista normeista.

Autonomisuudesta on lyhyt matka varsinaisen identiteetin kehittymiseen. Loevingerin (1976, 24-25) jaottelun viimeinen käsite, integraation taso (integrated stage), on pitkälti samaa kuin autonomisuus. Kuten Loevinger (1976, 26) itse toteaa, niitä voitaisiin kuvata samankaltaisilla luonnehdinnoilla.

Integraation käsitteellä Loevinger kuitenkin haluaa painottaa sitä, että autonomisuus ei ole lapsen kehityksen päätepiste. Vaikka integraation ominaispiirteitä on vaikeaa kuvata, on Loevingerin mukaan muistettava, että

lapsen kehittyminen voi olla yllättävää. Lapsi voi toisinaan integroitua ympäristöönsä hyvinkin vaivatta ja nopeasti. Toisinaan tämä vie vuosia. Integraation lopputulos on - Loevingerin (1976, 25) ajattelutapaa seuraten - identiteetin muotoutuminen.

Eriksonin ja Klappin näkökulmat

Loevingerin lisäksi identiteetin kehittymistä ovat tarkastelleet esimerkiksi Erikson (1968) ja Klapp (1969). Heidän voidaan katsoa tietyiltä osin täydentävän Loevingerin luokittelua. Erikson (1968, 115) painottaa sitä, että identiteetin kehittymiseen liittyy 'halu olla jonkinlainen' ("...child must find out what kind of a person he may become"). Näin lapsi ei Eriksonin mukaan 'ajaudu' tasolta tasolle. Lapsi koettelee rajojaan ja etsii itseään - kyseessä on siis aktiivinen prosessi.

Toisaalta Erikson on paljolti samanmielinen Loevingerin kanssa. Erikson (1982, 263) painottaa Loevingerin tavoin, että identiteetin kehittämisessä on olennaista se, mihin lapsi samaistuu. Samaistumisen kohteena voivat olla esimerkiksi vanhemmat, ikätoverit, jengit, opettajat, sankarit tai erilaiset kulttuuriset kategoriat. Identiteetin kehittyminen kuitenkin edellyttää sitä, että lapsi osaa yhdistää samaistumisensa kohteet kiinteäksi kokonaisuudeksi.

Klapp (1969) puolestaan painottaa identiteetin kehittymiseen liittyvää vuorovaikutuksellisuutta. Klappin

(1969, 39) perusajatus on, että lapsen identiteetin kehittyminen edellyttää muiden ihmisten antamaa positiivista ja negatiivista palautetta. Lapsi voi esimerkiksi oppia, että ollakseen arvostettu hänen on kiroiltava kavereiensa kanssa. Jos hän ei näin tee, kaverit pitävät häntä 'nynnynä'. Lapsi luonnollisesti haluaa tulla hyväksytyksi, tästä johtuen hän rakentaa itselleen eräänlaisen 'koviksen' identiteetin.

Tämä esimerkki havainnollistaa sitä, että lapsi käyttäytyy odotusten mukaisesti. Klappin (1969, 39) ajatus on kärjistettävissä seuraavasti: lapsi muokkaa itselleen sellaisen identiteetin kuin mitä ympäristö odottaa. Yksilö pyrkii muuttamaan itsensä muiden luoman mallin mukaisesti. Klapp painottaa sitä, että muutos ei ole pelkästään pinnallinen - kuten kiroiluesimerkki antaisi ymmärtää - vaan myös tunnetason tapahtuma. Lapsi ei pelkää oppi 'koviksen roolia', hänestä myös tulee - enemmän tai vähemmän - identiteetiltään 'kova'.

Klapp ei ole kuitenkaan varsinaisesti Loevingerin ajattelutapaa vastaan. Hän kiinnittää Eriksonin tavoin erityistä huomiota siihen, että identiteetin kehittyminen on sidoksissa lapsen sosiaaliseen ympäristöön. Identiteetti ei siis kehity itsestään eikä lapsi siirry - Loevingerin termejä käyttäen - tasolta tasolle ilman vuorovaikutusta muiden kanssa. Esimerkiksi autonomisuuden ja integraation kehittyminen on Klappin mukaan käytännössä mahdollista vasta silloin kun ne ihmiset, jotka lapsen elämään erottamattomasti kuuluvat, ovat antaneet lapselle tähän mahdollisuuden.

2.2. Television ja lapsen tutkimus

Asamenin (1993) mukaan lasten television katselua voidaan lähestyä kahden pääkysymyksen kautta: 1) Mitä televisio opettaa lapsille? 2) Kuinka televisio opettaa lapsia? Kysymykset toimivat hyvin niin lasten television katse- lusta tehtyjen tutkimusten kehyksenä kuin seuraavien ala- lukujen otsikoinakin.

2.2.1. Mitä televisio opettaa lapsille?

Television kielteiset vaikutukset

Yksi tunnetuimmista television negatiivisista puolista on televisioväkivalta (Gauntlett 1995, Kiuru 1988, Mustonen 1991). Television on useissa tutkimuksissa havaittu vai- kuttavan siihen, kuinka väkivaltaisesti lapset käyttäyty- vät. Kuten Gauntlett (1995, 17-38) tuo esille, tutkimus- tuloksia voidaan kuitenkin pitää monitulkintaisina. Esi- merkiksi Bandura (1965), on sitä mieltä, että television väkivallan vaikutus lasten väkivaltaisuuuteen on hyvin selvä: mitä enemmän lapset väkivaltaa katsovat, sitä vä- kivaltaisempia heistä tulee.

Tätä eivät kuitenkaan kaikki alan tutkijat hyväksy. Monet sellaisetkin tutkijat, jotka ovat todenneet tele- vision vaikuttavan lasten väkivaltaisuuuteen, painottavat sitä, että vaikutussuhde on monimutkainen (Heiskanen

1988, 86-88). On esimerkiksi todettu, että televisioväkivallan näkeminen hyvin todennäköisesti vaikuttaa siihen, millaisia väkivallan muotoja ilmenee (Leino 1991, 33). Toisaalta televisio ei vaikuta väkivaltakynnykseen sinänsä. Lapset ovat todennäköisesti aggressiivisia ilman televisioväkivaltaakin. Televisioväkivalta ohjaa kuitenkin sitä, miten lapset väkivaltaa toteuttavat. (Lagerspetz 1988.)

Toinen television kielteisten vaikutusten tutkimusalue liittyy mainontaan. Televisiomainonnan on todettu kehittävän lapsille vääriä mielikuvia heitä ympäröivästä maailmasta. Mainonnan keskeisenä ongelmana pidetään sitä, että toisin kuin aikuisten tapauksessa, lapset eivät välttämättä kykene erottamaan, milloin kyse on todellisuudesta ja milloin 'mainosten maailmasta'. Lapset voivat kuvitella, että se, mitä he televisiomainonnassa näkevät, on heitä ympäröivää todellisuutta, jonka mukaan heidän pitää käyttäytyä.

Television myönteiset vaikutukset

Yksi keskeisimmistä television myönteisistä vaikutuksista on se, että se on 'yhteiskunnan peili'. 'Televisiotutkijat' ovat painottaneet, että televisio kertoo lapsille yhteiskunnan säännöistä ja normeista. Televisio on lapselle keino nähdä viitteitä siitä, miten ihmiset lapsen oman perheen ulkopuolella elävät, millaisia ihmisiä yhteiskunnassa on ja millaisia ammatteja aikuisilla on.

Toisaalta on painotettu, että televisio on lapsille 'koulun jatke'. Se mm. opettaa lapsille uusia sanoja ja uusia symboleja (Wartella & Reeves 1989, 637). Televisio myös opettaa kuinka näitä käytetään. Uusien sanojen osalta tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi oppii televisiosta sellaisia hankalia sanoja kuin 'budjetti'. Samalla kun hän oppii mitä sana tarkoittaa, hän oppii televisiosta mihin se kuuluu. Esimerkiksi budjetti kuuluu uutisten ja talousmaailman kieleen, joten lapsi oppii, että se on hänelle kaukainen sana.

Uusien symbolien oppimisessa Wartella ja Reeves ovat painottaneet hyvin erilaisia näkemyksiä. Lapset oppivat, että tietyn kaltainen symboli, esimerkiksi \$, viittaa rahaan. Tällainen symbolikäsitys on käsityksistä selkein. Toisaalta monet tutkijat ovat painottaneet, että lapset oppivat hyvin monimutkaisia symbolijärjestelmiä televisiosta. Kuten Collins ja Wellmann (1982) tuovat esille, lapset oppivat televisiosta esimerkiksi sen, millaista käyttäytymistä ihmiset pitävät 'hyvän symbolina' ja millaista taas 'pahan symbolina'. Länsimaalaiset lapset oppivat esimerkiksi värien stereotypiat televisiosta: musta väri liitetään tavallisesti johonkin negatiiviseen, kun taas valkoinen edustaa jotain myönteistä.

Salomonin (1983) mukaan televisio aktivoi lapsen ajattelua (Wartella & Reeves 1989, 635). Lapset pyrkivät esimerkiksi ymmärtämään, miksi joku roolihahmo televisiossa käyttäytyy kuten tämä käyttäytyy. Useissa tapauksissa lasten pitää tällöin pyrkiä ymmärtämään, miksi ihmiset ylipäätään käyttäytyvät kuten nämä käyttäytyvät.

Tämä opettaa lapsia ymmärtämään ihmisten pyyhteitä myös arkipäivän elämässä.

Margareta Rönnerberg on tutkinut ruotsalaisten päiväkotilasten leikkejä (1987 ja 1993). Hänen mukaansa huomattava osa lasten vapaasta leikistä on saanut vaikutteita televisio-ohjelmista. Televisioleikit eivät kuitenkaan ole mitenkään määräävässä asemassa lasten leikkikäyttäytymisessä, vaikka kaikilla lapsilla onkin joitain televisioon liittyviä leikkejä. Lasten ns. medialeikit eivät ole suoria kopioita lähteistään, vaan leikkijät yhdistelevät erilaisia aineksia luoden oman ainutkertaisen leikkimaailmansa.

Rönnerberg (1987) näkee television rikastuttavana lisänä lasten leikkiperinteeseen. Hänen mukaansa ihannekuva pihoilla perinneleikkejä leikkivästä lapsesta on aikansa elänyt. Nykyisin kun samoilla alueilla asuu runsaasti lapsiperheitä, hakeutuvat lapset ikänsä ja sukupuolensa mukaisiin ryhmiin. Leikkiryhmästä puuttuvat vanhemmat lapset, jotka voisivat opettaa leikkejään nuoremmilleen. Niinpä jokaisen ikäryhmän on luotava omat leikkinsä itse. Televisio-ohjelmat antavat tälle luovuudelle merkittävän pohjan.

2.2.2. Kuinka televisio opettaa lapsia?

Televisio 'kertomusten kuvakirjana'

Käsite 'televisio kertomusten kuvakirjana' on peräisin Lemishin ja Ricen vuonna 1984 pitämästä esitelmästä, jota Wartella ja Reeves (1989) ovat esitelleet. 'Televisio kertomusten kuvakirjana' tarkoittaa sitä, että television avulla lapset oppivat ymmärtämään tarinoita samalla tavalla kuin he varhaislapsuudessaan oppivat kuvia. Täten lapset voivat selailta televisiosta erilaisia tarinoita samalla yksinkertaisella tavalla kuin aiemmin selailivat kuvakirjaa. He eivät juurikaan syvenny siihen, millainen katsottujen ohjelmien sisältö on - lapset katsovat television tarjoamia kuvia yksinkertaisesti siksi, että ne värikkäinä ja liikkuvina miellyttävät silmää.

Tämän näkökulman mukaan lasten katsotaan selailevan kuvakirjaa oman tahtonsa mukaan. Kuten Dorr (1986, 44) osoittaa, tämä ajattelutapa perustuu Elihu Katzin ja Jay Blumlerin 1970-luvulla muotoilemaan 'tarpeiden tyydyttämisen' teoriaan (uses and gratifications theory). Katzin ja Blumlerin perusajatus on, että lapsia tulee lähestyä 'asiakkaina' (Puro 1996, 72). Lapset siis hakevat televisiosta mitä he haluavat. Jos he haluavat katsella esimerkiksi väkivaltaohjelmia, he tämän näkemyksen mukaan etsivät sellaisen kanavan, jolta tällaisia ohjelmia on löydettävissä. (Werner 1996, 29.)

Teoria on yhdysvaltalainen siinä mielessä, että suomalaisittain on vaikea kuvitella niin suurta kanavamäärää, että lapsi voisi sieltä hakea juuri sopivan kanavan. Toisaalta teoria on mielenkiintoinen 'kertomusten kuvakirjan' käsitteen yhteydessä. Suomalaisittainkin voidaan ajatella, että lapsi katsoo televisiota kuin kuvakirjaa. Hän painelee kaukosäädintä etsiäkseen 'jotain kivaa' televisiosta. Lapsi voi hakea esimerkiksi jonkin luonto-ohjelman vain nähdäkseen kuvia koirista. Televisio on tällaisenaan lapselle samanlainen itsensä viihdytyskeino kuin kuvakirja oli joitain aikoja aiemmin.

Tapahtumavirta

Televisiota voidaan pitää kuvakirjan lisäksi tapahtumavirtana. Kuvakirja ja tapahtumavirta ovat käsitteellisesti kohtalaisen lähellä toisiaan. Esimerkiksi Takala (1991) selittää, mitä tapahtumavirralla tarkoitetaan. Takalan (1991, 10-17) mukaan hyvin olennainen osa television katselua on se, että television tapahtumien annetaan vain 'virrata silmien editse'. Televisiosta ei siis välttämättä haeta mitään erityistä. Television edessä istutaan usein vain siksi, että muutakaan tekemistä ei ole.

Television ääressä istutaan hyvinkin paljon. Esimerkiksi Signoriellin (1993) mukaan tavallisessa amerikkalaiskodissa televisio on tavallisesti auki yli 7 tuntia vuorokaudessa ja sitä katsotaan aktiivisesti yli kolme tuntia päivässä. Kaikkein aktiivisimpia katsojia ovat lapset. Hiten ja Ekin (1987) esittämät luvut ovat saman-

kaltaisia. Hiten ja Eekin (1987) mukaan lapset katsovat yleensä televisiota yli 26 tuntia viikossa. Päivätasolla tarkasteltuna tämä johtaa samaan tulokseen kuin Signoriellilla.

Suomessa ei olla aivan amerikkalaisten tasolla. Vuoden 1993 Joukkoviestintätilaston mukaan kaikki suomalaiset katsovat päivittäin televisiota hieman yli kaksi tuntia (136 minuuttia). Mielenkiintoista on, että suomalais- ja yhdysvaltalaislasten välillä on selkeä ero. Yhdysvalloissa lapset ovat aktiivisimpia televisionkatsojia. Suomessa he ovat itse asiassa kaikkein passiivisimpia televisionkatsojia. Joukkoviestintätilaston (1993, 144) mukaan 3-9 -vuotiaat suomalaislapset katsovat televisiota vain hieman yli tunnin vuorokaudessa (68 minuuttia). 10-14 -vuotiaatkin katsovat vain noin puolitoista tuntia (94 minuuttia). Kaikkein aktiivisimpia suomalaisista televisionkatsojista ovat Joukkoviestintätilaston (1993, 144) mukaan eläkeläiset. Nämä katsovat televisiota päivittäin noin kolme ja puoli tuntia (229 minuuttia).

Joukkoviestintätilaston tulokset ovat oman tutkimukseni kannalta tärkeitä sikäli, että niiden pohjalta voidaan päätellä, että nuorimmat lapset tuskin ovat varsinaisesti television tapahtumavirran viettävinä. He istuvat päivittäin katsomassa tietyt ohjelmat, ja siirtyvät tämän jälkeen tekemään jotain muuta. Toisaalta, Hellmannin ja Saurin (1988) mukaan, tässä saattaa olla huomattaviakin paikallisia eroja. Hellman ja Sauri (1988, 14) toteavat, että eteläisen Suomen lapset katsovat - jo kaapelitele-

visiosta johtuen - todennäköisesti enemmän viestimiä kuin muualla Suomessa.

Suonisen (1993, 22) mukaan Joukkoviestintätilastoon ja tilastointiin tulee suhtautua kriittisesti, sillä se "niputtaa 3-9 -vuotiaat yhteen". Tämä on ongelmallista siksi, että neli- ja kuusivuotiaiden välillä voi olla suuriakin eroja, jotka eivät tilastossa näy (myös esimerkiksi Sinkko 1981). Kuten Suoninen (1993, 22) toteaa, "7-9 -vuotiaiden koko elämäntilanne koulunkäynteineen, harrasteineen ja ystäväpiireineen poikkeaa merkittävästi pienempien lasten suppeammasta elämänpiiristä."

2.3. Television vaikutus lasten kulttuuriin

2.3.1. Margaret Meadin teoria

Yllä esitelty television ja lapsen tutkimus edustaa televisiolahtöistä näkökulmaa. Tutkimusta ovat tehneet pikemminkin joukkoviestinnän kuin lastenkulttuurin tutkijat. Yksi tunnetuimmista lapseen keskittyneistä tutkijoista on Margaret Mead (1971). Meadin keskeinen ajatus on, että televisio on käytännössä vain yksi osa sitä suurta kulttuurista muutosta, joka lasten elämässä on viime vuosikymmeninä tapahtunut. Joukkotiedotusvälineet näyttelevät, kuten Mead (1971, 80-81) toteaa, suurta roolia lasten elämässä, mutta viestimien itsensä sijasta huomiota pitäisi kiinnittää siihen "uuteen elämäntyylisiin", joka hallitsee nykylasten arkea.

Mead painottaa sitä, että nykyisen kaltainen tilanne on ainutlaatuinen. Nykyajan lapset elävät hyvin erilaisessa ympäristössä kuin vanhempansa ja isovanhempansa. Mead (1971, 67) tarkastelee muutoksia Yhdysvalloissa: elämä on tullut entistä liikkuvammaksi ja nopeatempoisemmaksi. Aiemmin ikäluokat syntyivät, asuivat ja kuolivat suunnilleen samoilla seuduilla. 1900-luvulle on tyypillistä se, että ihmiset eivät pysy siellä, missä heidän vanhempansa asuvat. Kuten Mead (1971, 97-100) tuo esille, nuoret haluavat luoda elämänsä itse. Toisin kuin aiempina vuosisatoina, uudet sukupolvet luovat itse oman kulttuurinsa ja elämäntapansa sen sijaan, että pyrkisivät seuraamaan aiempien sukupolvien jalanjälkiä.

Televisio on liittynyt tähän kehityskulkuun mielenkiintoisella tavalla. Meadin (1971, 48-49) mukaan televisio on kertonut lapsille ja nuorille sen, minkä ennen opetti tuttu kyläyhteisö, perhe tai koulu. Televisio seurasi ihmisiä joka puolelle, kun tuttu yhteisö ja kulttuuri jäivät taakse. Televisio-ohjelmat opettivat ja opettavat nykylapsille ja -nuorille sen, millainen maailma on, millaisia arvojärjestelmiä ihmisillä on, mihin ihmiset uskovat... (Mead 1971, 81-86). Kuten Mead (1971, 81) kirjoittaa, "...opettajana ei ollut koulu tai muut lapset, vaan joukkotiedotusvälineet."

Keskeistä tässä television opettamassa kulttuurissa on, että aiemmat sukupolvet eivät kykene ymmärtämään nykyisiä ja päinvastoin (Mead 1971, 25-27). Siinä missä vanhemmat sukupolvet pitävät merkittävinä asioina, joita omassa tutussa ympäristössä on aina pidetty tärkeinä,

televisiosukupolvi elää jatkuvasti muuttuvassa maailmassa. Tässä maailmassa lapset voivat oppia arvostamaan asioita, joita heidän vanhempansa pitävät hyvinkin outoina, vieraina ja epäarvostettavina.

Meadin teoria tarkoittaa käytännössä sitä, että nykylasten käsityksiä esimerkiksi siitä, millaisiksi he haluavat tulla, millaisia asioita he pitävät arvostettavina tai mikä heistä on kiinnostavaa, ei voida ymmärtää suhteessa heidän vanhempiensa arvomaailmaan. Lapset oppivat itse kehittämään arvostuksensa. He hakevat niitä arvoja ja arvostuksia, joista ennen kertoi läheinen perhe ja kyläyhteisö, pääasiallisesti tiedotusvälineistä.

Tässä mielessä Meadin teoria on hyvin mielenkiintoinen oman tutkimukseni kannalta. Meadin (1971, 83-87) ajattelutapaa seuraten on lähdettävä siitä, että nykylapsia ja nuoria voidaan ymmärtää vain heidän omilla ehdoillaan. Se, mihin aiemmat ikäluokat ovat uskoneet ja mitä he ovat arvostaneet, kertovat vain heidän ajoistaan. Jos halutaan tietää lasten nykyisistä arvoista ja asenteista, on kysyttävä vain ja ainoastaan heiltä itseltään.

2.3.2. Ziehe ja identiteettityö

Ziehen (1991) 'uuden nuorison teoria' oikeastaan jatkaa Meadin pohjalta. Ziehen perusväite on, että lapset ovat nykyään raskaan tehtävän edessä. Kun aiemmin vanhemmat ja isovanhemmat kertoivat - kuten Meadin teoria jo esitti - lapselle sen, mikä on keskeistä elämässä, nykylapset jou-

tuvat itse etsimään arvonsa. Ziehe (1991, 27) käyttää tästä nimitystä identiteettityö. Tällä hän viittaa periaatteessa samaan ilmiöön kuin Erikson ja Klapp luvussa 2.1.3.: lapset eivät ajaudu identiteetin etsimisessään tasolta toiselle, vaan he joutuvat aktiivisesti etsimään itseään. Ziehe (1991, 27) siis korostaa, että 'identiteettityö' on sanan mukaisesti todellista työtä:

Tällainen identiteettityö on raskasta ja kriisinomaista. Se on työtä ihmisen omassa elämänprojektissa ilman, että voisi tarttua mihinkään valmiisiin perinteisiin tarjouksiin.

Meadin tavoin Ziehe (1991, 38-39) kiinnittää huomiota siihen, että lapset joutuvat tekemään identiteettityötä nykyään joukkoviestimien, erityisesti television kanssa. Siinä missä lapsille oli ennen suhteellisen helppoa löytää oma identiteettinsä omassa yhteisössään, nykyinen 'montaasinomainen todellisuus' pakottaa lapset pohtimaan mitä erilaisimpia ongelmia: Kuka minä olen? Mitä kaikkea voin tietää? Kuka minua määrää, tai määrääkö käytännössä kukaan? (Ziehe 1991, 86-98.)

Ziehen näkökulma on mielenkiintoinen, sillä se pakottaa miettimään television asemaa suhteessa nykylasten todellisuuskäsityksiin. Hän nostaa esille seuraavat käytännön kysymykset: Mihin television esittämä 'montaasinomainen todellisuus' johtaa? Millainen lasten todellisuus on, jos se kerran on television muokkaama? Mi-

ten tämä todellisuudenkuva vaikuttaa siihen, mitä lapset haluavat elämällään tehdä?

Nämä kysymykset ovat hyvin keskeisiä tutkimukseni kannalta. Ziehen voi katsoa osoittaneen kasvatustieteellisestä näkökulmasta sen, miksi television ja lasten tutkiminen on oleellista. Hänen mukaansa televisiota on tutkittava, jotta voitaisiin saada selvyys siitä, millaista lasten nykyelämä on. Joukkotiedotusvälineet ovat nykyisin se väylä, jonka kautta lapset tulevat tietoisiksi yhteiskunnan lapselle asettamista odotuksista ja sen antamista mahdollisuuksista.

2.4. Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen päämääränä on tarkastella television lapsille esittämiä mies- ja naisihanteita. Tätä voidaan pitää tutkimukseni pääongelmana. Ongelmaa lähestyttiin tutkimuksessa siten, että lapsilta kysyttiin suoraan "Millainen mies/nainen haluaisit olla isona?" (ks. luvut 3.1. ja 4.3.). Tavoiteena oli löytää vastaus kysymykseen siitä, millaisia tyttöjen ja poikien ihanteet ovat ja vertailla niitä. Kuten Margaret Meadin ja Ziehen teoriat osoittavat, lapsille ei ole nykyään selvää, millaista on olla nainen tai mies. Lapset eivät tiedä, kuten Mead ja Ziehe kirjoittavat, mitä heiltä miehenä tai naisena odotetaan. Heidän on itse rakennettava - Loevingerin ajattelutapaa seuraten - miehen ja naisen identiteettinsä.

Tutkimukseni tavoitteena on myös selvittää, miten lasten mies- ja naisihanteet ilmenevät lasten arkipäivässä. Erityistä huomiota kiinnitän G.H. Meadin leikin käsitteeseen. Kuten Mead tuo esille, lasten leikeillä on suuri merkitys siihen, millaisiksi yhteisön jäseniksi he oppivat. Pojat oppivat miehen, ja tytöt vastaavalla tavalla naisen roolit leikeissään ikätovereittensa kanssa. Kysymystä leikistä voitaneen pitää, Hirsjärven, Remeksen, Liikasen ja Sajavaaran (1992, 27) käsitteitä seuraten, tutkimuksen "osaongelmana".

Tutkimuksella pyritään löytämään tietoa siitä, millaisia rooleja lapsilla on ja siitä, miten televisio heijastuu näihin. Zieheen ja Margaret Meadiin pohjautuen voisi olettaa, että televisio on merkittävä vaikuttaja siinä, millaisia rooli-ihanteita lapsilla on. Jos tytöt haluavat olla esimerkiksi 'naisellisia', he löytänevät tämän roolin ominaispiirteet etupäässä televisiosta. Oletus television suuresta vaikutuksesta on tämän tutkimuksen kannalta keskeinen. Lasten leikkejä lähestyttiin nimittäin television kautta. Lapsilta kysyttiin kaksi kysymystä: "Millaisia ohjelmia tykkäät katsoa?" ja "Voiko telkkariohjelmia leikkiä ja kuka olet leikissä?" (ks. luvut 3.1., 4.1. ja 4.2.). Kysymyksillä pyrittiin etsimään vastauksia siihen, millaisia ohjelmia tytöt ja pojat katsovat sekä siihen, millaisia leikkejä he leikkivät. Molempien kysymysten yhteydessä vertailtiin tyttöjen ja poikien vastauksia. Vertailun tarkoituksena oli pyrkiä löytämään tyttöjä ja poikia yhdistäviä ja toisaalta heitä erottavia piirteitä.

En ole muotoillut tutkimukseen yksiselitteisiä hypoteeseja, koska halusin lähestyä lapsia 'heidän ehdoillaan'. Tässä mielessä tutkimus seuraa ideaa "pehmeästä aineistosta" (Valkonen 1981, 10). Ratkaisua voidaan pitää ainakin Hirsjärven, Remeksen, Liikasen ja Sajavaaran (1992, 29) näkökulmasta perusteltuna. Heidän mukaansa "yleinen käytäntö on, että kuvailevissa ja kartoittavissa tutkimuksissa ei aseteta hypoteeseja". Tutkimukseni on kuvaileva. Tästä johtuen varsinaisten hypoteesien muotoileminen on epämielekkästä.

3. Tutkimusmetodi

3.1. Teemahaastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä oli haastattelu. Päädyin haastatteluun kahdesta syystä. Ensinnäkin, koska tutkimuskohteenä ovat lapset, on käytännössä vaikeaa käyttää lomakekyselyjä. Lapset eivät käytännössä jaksa vastata monimutkaisiin kyselyihin. Tutkimukseni yhteydessä on painotettava sitä, että lapset olivat käytännössä aivan liian nuoria lomakekyselyyn - valtaosa heistä osasi tuskin vielä kirjoittaa. Toisaalta, useimmat aiemmat aiheesta tehdyt tutkimukset ovat perustuneet haastatteluun. Saman metodin käyttäminen antoi mahdollisuuden vertailla omia ja aiempia tuloksia hyvin keskenään.

Haastattelumenetelmänä oli teemahaastattelu. Seurasin teemahaastattelussa pääasiallisesti Hirsjärven ja

Hurmeen (1985) teoksessaan Teemahaastattelu kuvailemia periaatteita. Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 41) ohjeiden mukaan laadin aluksi 'teema-alueuuttelon'. Teema-alueuutteloni oli seuraavankaltainen.

1. Millaisia ohjelmia lapset katsovat.
2. Voiko televisio-ohjelmia leikkiä.
3. Minkä roolin lapsi valitsee televisioleikissä.
4. Millainen nainen/mies lapsi haluaisi olla aikuisena.

Teema-alueuuttelo toimi Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 41) periaatteiden mukaisesti "muistilistana ja tarpeellisena keskustelua ohjaavana kiintopisteenä". Käytännössä lapsille tekemäni kysymykset vaihtelivat lapsesta riippuen. Joissain tapauksissa lapset osasivat vastata kysymyksiin helposti, joissain tapauksissa heiltä piti kysyä samaa asiaa monestikin - hieman eri näkökulmista - jotta he oivaltaisivat mistä oli kysymys. Seurasin tässäkin Hirsjärven ja Hurmeen (1985, 41-42) ohjetta.

Se, miten jokin ilmiö konkretisoituu tutkittavan maailmassa ja hänen ajatuksissaan, riippuu juuri tutkittavasta ja hänen elämäntilanteestaan. Tutkijan valitsemien teema-alueiden tulisi olla niin väljiä, että se moninainen rikkaus, mikä tutkittavaan ilmiöön yleensä todellisuudessa sisältyy, myös mahdollisimman hyvin paljastuu.

Tämän tutkimuksen osalta on sanottava, että Hirsjärven ja Hurmeen toteamus elämäntilanteiden erosta ja sen vaikutuksesta käytännön haastatteluun on hyvin merkittävä. Lapset olivat erilaisia kahdessa mielessä. Toiset lapsista olivat selvästi ilmaisukykyisempiä ja -halukkaampia kuin toiset. Näin joiltain lapsilta sai lähes 'lypsää' vastauksia, kun taas toisilta tuli tarinaa päättymättömänä ketjuna.

Toisaalta lapset erosivat toisistaan kypsyytensä perusteella. Jotkut lapset eivät tuntuneet ymmärtävän joidenkin kysymysten ideaa, vaikka asiaa olisi tarkennettu kuinka konkreettiseksi. Joillekin taas kaikki kysymykset olivat alusta alkaen selviä ja heidän vastauksensa olivat selkeitä. Nämä seikat pakottivat ottamaan Hirsjärven ja Hurmeen yllä mainitun ohjeen vakavasti. Kysymykset eivät voineet olla täsmälleen samanlaisia, koska kysymys, joka oli täysin selvä jollekin lapselle, saattoi olla aivan liian vaikea toiselle.

Lasten leikkien havainnointi - esimerkiksi Hännikäisen (1995) tavoin - olisi todennäköisesti antanut arvokasta lisätietoa siitä, miten television pohjalta muotoutuvat leikit käytännössä syntyvät. Toisaalta havainnointiin liittyy hankaluuksia. Lapsia pitäisi seurata käytännössä pitkään. On todennäköistä, että televisioleikit saavat vaikutteita toisistaan, televisio- ja muut leikit vuorottelevat keskenään ja kaikkia näitä on usein vaikea erottaa toisistaan (milloin poikien Batman-leikki loppuu ja Hämähäkkimies-leikki alkaa, milloin tyttö lakkaa leikkimästä Muumimammaa ja siirtyy omaan äitiinsä liittyviin

leikkeihin?). Toinen ongelma on, että on vaikeaa ohjata lapsia televisioleikkeihin juuri silloin, kun tutkija on paikalla. Vaarana on, että tutkija ohjaa lapsia leikkeihin joita he eivät leikkisi ilman tutkijan läsnäoloa.

3.2. Tutkimuksen toteuttaminen

Aineisto kerättiin elokuussa 1995 ja kesäkuussa 1996. Tutkimuskohteenani olivat 5-6 -vuotiaat porilaiset ja laitilalaiset päiväkotilapset. Tein haastattelut kolmessa paikassa: Itä-Porin 'Taikurinhatussa', Meri-Porin 'Pihlajanmarjassa' ja Laitilan päiväkodissa. Päiväkodit suhtautuivat hyvin myönteisesti tutkimuksen toteuttamiseen ja tarpeellisten järjestelyjen tekemiseen.

Käytännössä haastattelut järjestyivät siten, että otin aluksi yhteyden päiväkotien johtajiin. Kysyin heiltä mahdollisuutta haastatella päiväkodin 5-6 -vuotiaita lapsia. Tämän jälkeen vein päiväkoteihin kysymyslomakkeen (liite 1), jonka lapset saivat viedä kotiväelle. Lomakkeen tarkoituksena oli varmistaa, ettei vanhemmilla olisi mitään haastattelua ja tutkimusta vastaan.

Kun näin saatiin varmistettua, ettei tutkimuksen toteuttamiselle ole estettä, otin uudelleen yhteyden päiväkoteihin ja sovin haastatteluaajat. Haastattelut tehtiin aamupäivisin. Ne kestivät keskimäärin viisi minuuttia. Joissain tapauksissa - joidenkin lasten innostuttua - aikaa saattoi kulua kymmenenkin minuuttia.

Haastattelut nauhoitin C-kaseteille. Nauhoituksessa ei ollut ongelmia. Toisin kuin olisi voinut olettaa, lapset eivät vierastaneet nauhurin läsnäoloa. Nauhoituksen hyvänä puolena oli se, että jälkeempäin oli mahdollista kuunnella hyvinkin tarkkaan, mitä lapset itse asiassa sanoivat. Muistiinpanojen tekeminen haastattelutilanteessa olisi ollut vaikeaa.

Haastateltavia oli kaikkiaan 27. Näistä tyttöjä oli 14 (5-vuotiaita 9, ja 6-vuotiaita 5) ja poikia 13 (5-vuotiaita 6, ja 6-vuotiaita 7). Haastattelujen tekemisessä ilmeni joitain yksittäisiä vaikeuksia. Yksi lapsista vierasti minua niin paljon, ettei uskaltanut tulla haastateltavaksi. Jotkut taas puhuivat sellaisista tv-hahmoista, jotka eivät olleet minulle tuttuja. Joskus kävi niin, ettei lapsi itsekään tiennyt, minkä ohjelman sankareista tai hahmoista hän itse asiassa puhui. Tämä selittyy sillä, että hahmot menevät lasten leikeissä usein sekaisin. Näin syntyy 'uusia' sankareita ja roolileikkejä.

Kaiken kaikkiaan haastattelut sujuivat kuitenkin hyvin. Useimmat lapset innostuivat keskustelemaan lempiohjelmistaan, -rooleistaan ja leikeistään. Kuten luku 4 osoittaa, lasten vastaukset olivat usein hyvinkin mielenkiintoisia ja kertovat jotain hyvinkin olennaista pienten lasten suhteesta televisioon ja sukupuolirooleihin.

3.3. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus

Haastattelun valitseminen tämän tutkimuksen tutkimusmetodiksi puolustaa paikkaansa paitsi sillä, että se vaikuttaa lasten ja television tutkimuksessa järkevältä, myös sillä, että se kuuluu tiiviisti laadulliseen tutkimukseen (Alasuutari 1994, 74-75). Merkittävä osa laadullisesta tutkimuksesta on tehty haastattelemalla. Oman tutkimukseni kaltaisesta metodivalinnasta on siis olemassa 'ennakotapauksia'. Nämä auttavat välttämään niitä luotettavuusongelmia, joita laadullisessa tutkimuksessa on usein väitetty ilmenevän (Kaplan 1971).

Keskeisin laadullisen tutkimuksen ongelmista on yleistettävyyden puute. Kuten Alasuutari (1994, 203) asian ilmaisee, "...standardinäkemyksen mukaan kvantitatiivisten menetelmien avulla saadaan pinnallista mutta luotettavaa ja kvalitatiivisten menetelmien avulla taas syvällistä mutta huonosti yleistettävää tietoa." Tämä ongelma koskee myös omaa tutkimustani. Haastateltavien lasten lukumäärä on alhainen, mistä johtuen on vaikeaa - ja osin mahdotonta - tehdä pitkälle meneviä yleisiä johtopäätöksiä.

Toisaalta, kuten Alasuutari (1994, 203-205) toteaa, jaon kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen välillä ei tarvitse olla niin jyrkkä kuin toisinaan annetaan ymmärtää. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista - ja usein mielekästä - käyttää kvantitatiivista otetta osana tulosten analyysia. Tätä periaatetta tässäkin tutkimuksessa noudatetaan. Useissa tapauksissa taulukko on mielekkäin

tapa kuvata haastattelujen tuloksia. Taulukointi ei varsinaisesti kuulu laadulliseen tutkimukseen, mutta sen avulla pystyy helposti havainnollistamaan, keitä on haastateltu ja minkä tyyppisiä vastauksia he ovat antaneet.

Tällainen kvantitatiivisten menetelmien hyväksikäyttö parantaa tutkimuksen luotettavuutta (Brodbeck 1971, 573-575). Kvantitatiivisen aineiston avulla voidaan paitisi kertoa tiivistetysti jotain haastattelujen keskeisistä tuloksista, myös selkeästi osoittaa tämän tutkimuksen rajat. Koska tutkimuksessa haastellaan ainoastaan 27 lasta, kyseessä ei voi olla kovin "edustava otos" kaikista suomalaisista lapsista (Alasuutari 1993, 215). Näin ollen tutkimus ei pysty "tieteellisesti selittämään", millaisia yleisiä vaikutuksia television katselulla on lapsiin (Huttunen 1994, 135).

Toisaalta tutkimus käsittääkseni täyttää esimerkiksi Mäkelän (1994, 162-165) kvalitatiiviselle tutkimukselle esittämät luotettavuuskriteerit. Haastatteluissa tuli ensinnäkin esiin tietty aineiston "kylläntyminen" - aineisto alkoi toistaa itseään. Toimittaessa Mäkelän (1994, 163) esittämällä tavalla siten, että puolitetaan aineisto ja "koetellaan saatuja tuloksia toisessa puoliskossa", tulokset eivät juurikaan muutu (otettaessa huomioon se, että puolitettaessa poikien ja tyttöjen välisen suhteen on pysyttävä tasapainossa). Tutkimuksen toistettavuuskin on käsittääkseni mahdollista (Mäkelä 1994, 164-165). Tutkimus on niin metodologisilta kuin arviointiosioiltaan testattavissa ja koeteltavissa.

Haastattelut toteutettiin siten, että ne antaisivat mahdollisimman aitoa tietoa lasten kokemuksista. Kysymykset olivat avoimia, enkä pyrkinyt ohjaamaan lasten vastauksia mihinkään suuntaan. Joissain tapauksissa, kun esimerkiksi lapsen puheesta ei saanut täysin selvää, esitin olettamuksen siitä, mitä uskoin lapsen tarkoittaneen. Seurasin samaa periaatetta, jos lapsi ei muistanut jonkin ohjelman nimeä. Kun hän oli kuvannut ohjelmaa niin paljon, että oli pääteltävissä mitä ohjelmaa hän ajoi takaa, esitin hänelle olettamukseni siitä.

Tällaisenaan tutkimus antaa viitteitä siitä, miten lapsi tulkitsee televisiota ja miten se vaikuttaa hänen elämäänsä. Paneutuminen 27 lapseen johtaa siihen, että näiden leikit, roolit ja ihanteet tulevat huolellisesti kartoitetuiksi. Tätä kartoitusta ei voida pitää kattavana. On varmaa, että maantieteellisessä ja ajallisessa mielessä laajempi otos johtaisi erilaisiin tuloksiin. Näiden 27 Porissa ja Laitilassa asuvan lapsen osalta tutkimus on kuitenkin yksityiskohtainen; se paneutuu huolellisesti heidän television katseluunsa ja sen pohjalta muodostuviin leikkeihin ja rooleihin. Tästä näkökulmasta tarkasteluna uskon tutkimuksen täyttävän laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit.

4. Tulokset

4.1. "Millaisia ohjelmia tykkäät katsoa?"

Millaisia ohjelmia tytöt katsovat

Kaikkein eniten haastattelemani tytöt katselivat piirroselokuvia. Lempiohjelminaan piirrettyjä piti noin 2/3 vastaajista (64,8%). Näistä suuri osa oli nk. 'tyttöjen ohjelmia' (esim. Pieni merenneito ja Kaukametsän pakolaiset). Tytöt puhuivat itse 'tyttöjen ohjelmista'. He tuntuivat olevan hyvin tietoisia siitä, mikä tekee ohjelmasta 'heille suunnatun'. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on listattu tyttöjen lempiohjelmat. Taulukossa käytetty 'lempiohjelman' käsite on myös haastateltujen itsensä suusta. Samaa käsitettä on käyttänyt kuitenkin myös esimerkiksi Suoninen (1993).¹

Taulukko 1 osoittaa, että hajonta lempiohjelmien välillä oli suurta. Ero useimmin lempiohjelmana pidetyn Matka maailman ympäri -ohjelman ja muiden suosittujen ohjelmien välillä oli pieni. Kuten prosenttihakoinnoista tulee selville, kolmen kärki eroaa kuitenkin muista. Voitaneen sanoa, että Matka maailman ympäri, Pieni merennei-

¹ Kuten luvussa 3 tuotiin esille, haastatteluihin vastasi 14 tyttöä. Oheisessa taulukossa n-sarakkeessa oleva luku viittaa lempiohjelmien kokonaismäärään. Taulukon 1 n-sarakkeen luku 17 johtuu siitä, että 1 vastaajista toi esille kolme lempiohjelmaa. Koska hän ei osannut päättää mikä niistä olisi muita tärkeämpi, olen listannut tässä taulukossa ne kaikki. Sama periaate pätee joissain myöhemminkin esille tulevilla taulukoilla.

to ja Prätikähiiret olivat ainakin jossain määrin muita suositumpia.

TAULUKKO 1. 5-6 -vuotiaiden tyttöjen lempiohjelmat

Lempiohjelman nimi	Lempiohjelmanaan pitäneiden lukumäärä N	Lempiohjelmanaan pitäneiden prosen- tuaalinen osuus %
Matka maailman ympäri	3	17,6
Pieni merenneito	2	11,8
Prätikähiiret	2	11,8
Blondi tuli taloon	1	5,9
Mummo	1	5,9
Kyllä isä osaa	1	5,9
Tenavatahti	1	5,9
Kaukametsän pakolaiset	1	5,9
Pikkukakkonen	1	5,9
Urheiluohjelmat	1	5,9
Eläinohjelmat	1	5,9
Kaunotar ja hirviö (video)	1	5,9
Aladdin (video)	1	5,9
Yhteensä	17	100,2

Seuraavaksi päätin kysyä tytöiltä, 'mitä muita mukavia ohjelmia he katsovat?' Tyttöjen vastaukset on listattu taulukossa 2.

TAULUKKO 2. 5-6 -vuotiaiden tyttöjen arviot mukavista ohjelmista.

Mukavana pidetyn ohjelman nimi	Mukavana ohjelmana pitäneiden lukumäärä N	Mukavana ohjelmana pitäneiden prosentuaalinen osuus %
Muumit	4	22,2
Matka maailman ympäri	2	11,1
Babar	1	5,6
Pikkukakkonen	1	5,6
Kaukametsän pako- laiset	1	5,6
Eläinohjelmat	1	5,6
Piirretyt elokuvat (videot) ²	8	44,4
Yhteensä	18	100,1

Taulukko 2 vahvistaa sen, että Matka maailman ympäri on suosittu ohjelma tyttöjen keskuudessa. Nekin, jotka eivät maininneet sitä lempiohjelmakseen, pitivät sitä mukavana. Toisaalta Taulukko 2 osoittaa, että lempiohjelmien ja mukavien ohjelmien välillä voi olla pieni ristiriita. Muumeja pidettiin mukavana ohjelmana, mutta yksikään lapsista ei maininnut sitä lempiohjelmakseen.

En ole täysin varma mistä tämä ero johtuu. Yksi syy Muumien 'pelkkään mukavuuteen' voi johtua siitä - kuten eräs haastatelluista asian ilmaisi - "että kun se ei ole lainkaan jännittävä". Yleistäen tämä tarkoittaisi sitä,

² Mainitut elokuvat olivat Aladdin, Kaunotar ja Kulkuri, Pinokkio, Smurffit ja Nalle Puh.

että lempiohjelmat ovat lempiohjelmia juuri jännittävytensä vuoksi. Esimerkiksi Matka maailman ympäri sisältää runsaasti yllättäviä, kenties pelottaviakin käänteitä. Monet tytöistä painottivatkin ohjelmaa kuvatessaan erityisesti ohjelman jännittävyyttä.

Kuten molemmat taulukot osoittavat, videolla on erityinen roolinsa ohjelmien katselussa. Nk. Disney-elokuvia katsottiin pelkästään videolta. Tämä on luonnollista, koska esimerkiksi Aladdinia - joka oli yksi mainituista piirretyistä elokuvista - ei ole muuten mahdollista katsoakaan, elokuvateatteria tietysti lukuunottamatta. Tämä on kuitenkin kenties vain osa totuutta. Tytöt painottivat sitä, että he katsovat nimenomaan videoita, kun puhuttiin videolta katsottavista ohjelmista. Toisaalta he eivät sisällöllisessä mielessä erottaneet videoiden katselua muusta television katselusta. Se, katsottiinko ohjelmaa televisiosta suoraan vai videonauhalla, ei vaikuttanut siihen, miten ohjelmista puhuttiin.

Millaisia ohjelmiapojat katsovat

Pojilla lempiohjelmien hajonta näyttäisi olevan hieman suurempaa kuin tytöillä. Kuten Taulukko 3 osoittaa, ainoastaan Prätkähiiret nousee lukumääräisesti muiden yläpuolelle. Mitään muuta ohjelmaa ei mainittu yhtä kertaa enempää. Prätkähiiretkin mainittiin ainoastaan kahdesti, joten eroa muihin ei voida pitää suurena.

TAULUKKO 3. 5-6 -vuotiaiden poikien lempiohjelmat

Lempiohjelman nimi	Lempiohjelmanaan pitäneiden lukumäärä	Lempiohjelmanaan pitäneiden prosen- tuaalinen osuus
	N	%
Prätkähiiret	2	15,4
Ralli	1	7,7
Urheilu	1	7,7
Leijonakuningas (video)	1	7,7
Posteljooni (video)	1	7,7
"Monsteri" (video)	1	7,7
Nalle Puh	1	7,7
Tom & Jerry	1	7,7
Bambukarhut	1	7,7
Turtles	1	7,7
Hämähäkkimies	1	7,7
Mortal Combat	1	7,7
Yhteensä	13	100,1

Poikien vastauksista on suuresta hajonnasta huolimatta löydettävissä joitain yhteneviä piirteitä. Ensinnäkin, yli puolet poikien lempiohjelmista oli piirrettyjä (Hämähäkkimies, Turtles, Bambukarhut, Tom & Jerry, Nalle Puh, Leijonakuningas ja Prätkähiiret). Näistäkin ohjelmista on löydettävissä samankaltaisuuksia: Hämähäkkimies, Turtles ja Prätkähiiret edustavat 'sankari- ja toimintapiirrosohjelmia', kun Bambukarhut, Nalle Puh ja Leijonakuningas ovat 'pehmeämmän linjan' piirrettyjä. Tom & Jerry on hieman vaikeasti sijoitettavissa tähän jaotteluun. Se on toisinaan - huumorin varjolla - hyvinkin väkival-

tainen, mutta se ei sisällä samanlaista aseiden ja toiminnan ihannoitua kuin uudemmat väkivaltaa sisältävät piirretyt. Toisaalta on havaittavissa, että osa pojista on jättämässä piirretyt taakseen. Jotkut katselevat urheilua ja toimintaelokuvakin tulee mainituksi.

Poikien lempiohjelmista voitaneen sanoa, että eräänlainen 'vedenjakaja' erilaisten ohjelmien välillä on niiden toiminnallisuus. Monet pojat tahtoivat katsoa ohjelmia, joissa on hyvin nopea toiminnan tempo, paljon tapahtumia, jännittäviä seikkailuosuuksia ja erilaisia supersankareita. Näihin ohjelmiin liittyi samalla runsaasti aseita ja väkivaltaa. Toisaalta pojat etsivät vastapainoa hitaampitempoisista ohjelmista. Heitä tuntui kiinnostavan paitsi Prätkähiirien moottoripyörät ja tappelut, myös Nalle Puhin ja Bambukarhujen verkkainen kerronta.

Kaikkia lempiohjelmiä yhdistäväkin tekijä löytyi. Poikia miellytti piirrettyjen ohjelmien selkeät rooli- ja ot. Niin nopea- kuin hidastempoisissakin ohjelmissa oli tärkeää, että niistä löytyi 'hyvät' ja 'pahat' helposti. Niinkin erilaisia kuin esimerkiksi Leijonakuningas ja Prätkähiiret ovat, niitä yhdistää tämä roolien selkeys: pahat ovat ilkeitä ja viekkaita, kun taas hyvät ovat kilttejä ja ystävällisiä. Kuten luvussa 5 tulee esille, tämä antanee aihetta mielenkiintoisiin johtopäätöksiin.

Seuraavaksi päätin kysyä pojilta, 'mitä muita mukavia ohjelmia he katsovat?' Poikien vastaukset on listattu Taulukossa 4.

TAULUKKO 4. 5-6 -vuotiaiden poikien arviot mukavista ohjelmista

Mukavana pidetyn ohjelman nimi	Mukavana ohjelmana pitäneiden lukumäärä N	Mukavana ohjelmana pitäneiden prosentuaalinen osuus %
Prätkähiiret	6	23,1
Varjoankka	4	15,4
Muumit	4	15,4
Power Rangers	2	7,7
Matka maailman ympäri	1	3,8
Batman	1	3,8
Pikku kakkosen tempurata	1	3,8
He-Man	1	3,8
Piirrettyjä elokuvia (video) ³	4	15,4
Mortal Combat (elokuva)	1	3,8
Yhteensä	26	99,6

Kysymys 'mukavista ohjelmista' vahvistaa sen, että Prätkähiiret on suosittu. Nekin, jotka eivät pitäneet sitä lempiohjelmanaan, listasivat sen mukavien ohjelmien joukkoon. Varjoankan ja Power Rangersien voi puolestaan katsoa vahvistavan käsitystäni siitä, että pojat keskittyvät usein nk. 'poikien ohjelmien' katseluun - kuten tytöt katsovat 'tyttöjen ohjelmia'. He katsovat niitä 'poikien toimintaohjelmia', jotka on heille varta vasten

³ Mainitut elokuvat olivat Aladdin, Aku Ankka, Leijonakuningas, Kipparikalle ja yksi tunnistamattomaksi jäänyt viidakkoaiheinen piirretty elokuva.

suunnattu. Prätikähiirien tavoin Varjoankassa ja Power Rangersissa on vauhtia, seikkailua ja jännitystä (mm. aseita ja lentokoneita). Myös 'hyvät ja pahat' on erittäin selkeästi erotettu toisistaan. Power Rangersin erikoisuutena ovat karatetappelut.

'Mukavat ohjelmat' vahvistavat myös piirrosohjelmien asemaa. Taulukossa 4 on vain kolme ohjelmaa (Power Rangers, Pikku Kakkonen ja Mortal Combat), jotka eivät ole piirrettyjä. Näistäkin Power Rangersista on olemassa sekä piirretty- että elokuvaversio. Piirroselokuvat näyttävät näin ollen muodostavan pojille eräänlaisen perusohjelmiston. Vaikka lempiohjelmista löytyy muitakin kuin piirrettyjä, piirretyt ovat se yleisin syy istua television ääreen jotain katsomaan.

Tyttöjen ja poikien ohjelmien väliset erot

Tyttöjä ja poikia selkeimmin yhdistävä tekijä on piirrosohjelmien suosio. Kuten Taulukko 5 osoittaa, piirrosohjelmien osuus kaikista lempiohjelmista on lähes 70 prosenttia. Piirrettyjä katsellaan niin televisiosta kuin videoltakin.

TAULUKKO 5. 5-6 -vuotiaiden lempiohjelmat

Lempiohjelman nimi	Lempiohjelmanaan pitäneiden lukumäärä N	Lempiohjelmanaan pitäneiden prosen- tuaalinen osuus %
Prätkähiiret	4	13,3
Matka maailman ympäri	3	10,0
Urheilu	2	6,7
Pieni merenneito	2	6,7
Mortal Combat (elokuva)	1	3,3
Muut piirros- ohjelmat	11	36,7
Muut ohjelmat	7	23,3
Yhteensä	30	100,0

Kaikkein suosituin ohjelma lasten keskuudessa oli Prätkähiiret. Haastatteluissa tuli selville, että tytöt pitivät Prätkähiiriä sekä 'tyttöjen että poikien' ohjelmana. Pojat puolestaan painottivat sitä, että Prätkähiiret on nimenomaan 'poikien ohjelma'. Muidenkin ohjelmien yhteydessä oli havaittavissa samankaltaista jaottelua. Nämä tulevat hyvin esille esimerkiksi seuraavissa haastattelunpätkissä.

HAAST: Katotko sää `Pientä merenneitoa`?

POIKA: En! En tykkää.

HAAST: Katotko sitte `Muumeja`?

POIKA: En. Se on tyttöjen ohjelma.

HAAST: Ai miks?

POIKA: No kun siinä on se Niiskuneiti. (Poika 5)

HAAST: Onko se tyttöjen ohjelma se `Prätkähiiret`?

TYTTÖ: On. Ja myös poikien.

HAAST: Entä `Pieni merenneito`?

TYTTÖ: Se on pelkkien tyttöjen ohjelma.

HAAST: Miks?

TYTTÖ: No ku se ei oo lainkaa jännittävä.

HAAST: Pojatko tykkää vaan jännittävästä?

TYTTÖ: (Nyökkää) Muumistakaa ne ei oikee tykkää. Jos ne alkaa kattoo Muumii nii ne sanoo et tää on tylsää. Ja sit ne sanoo et Arielkin (pieni merenneito) on iha tylsä. Mä en sano nii. (Tyttö 5)

Toinen mielenkiintoinen havainto on, että tytöt hyväksyivät suosituimmuuslistalleen myös kotimaisia draama- ja komediasarjoja. Pojat eivät ilmeisestikään olleet näistä kiinnostuneita. Draaman ja komedian sijaan pojat suosivat urheilua ja rallia. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että lapset ihannoivat ohjelmien selkeitä 'mies- ja naistyyppejä'. Pojat olivat usein innostuneita fyysisestä voimasta, joka liittyi urheiluohjelmiin. Urheiluohjelmien lisäksi fyysisen voiman merkitystä painotettiin

myös piirrettyjen yhteydessä; esimerkiksi Prätkähiirien katsottiin olevan hyviä, koska ne olivat voimakkaita. Tytöt puolestaan tuntuivat olevan mieltyneitä ulkomuotoon ja 'kiltteyteen' liittyviin seikkoihin. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia kuin esimerkiksi Fernien (1981): pojat korostavat yleensä fyysistä voimaa, tytöt mm. hyvää ulkonäköä. Nämä seikat tulevat hyvin esille seuraavissa haastattelunpätkissä.

HAAST: Millainen se on se merenneito?

TYTTÖ: Sil on punaset hiukset tänne (näyttää selkäänsä)
ja semmonen vihree tämmönen (näyttää pyrstöä).

HAAST: Onko se sitte kaunis?

TYTTÖ: On. (Tyttö 5)

HAAST: Millainen se Scar on (Leijonakuninkaan vihollinen)?

POIKA: Se yrittää haavoittaa Leijonakuningasta.

(Poika 5)

Tässä yhteydessä voisi puhua jonkinlaisesta tyttöjen ja poikien maailmasta. Käsitteitä on käyttänyt mm. Signorielli (1993), joka on keskittynyt televisiomainosten tutkimukseen. Pojille suunnatut mainokset sisältävät enemmän nopeita leikkauksia, kovaäänistä musiikkia ja toimintaa, kun tytöille suunnatut mainokset rakentuvat pehmeistä häivytyksistä, rauhallisesta musiikista ja hiljitystä leikistä (Signorielli 1993, 233-234). Myös piirrosfilmit tukevat äärimmäisyyksiä. Esimerkiksi pojille

suunnattu Prätikähiiret on väriykseltään voimakas ja tapahtumakuvaukseltaan räiskyvän nopea - tytöille suunnattu Pieni merenneito hehkuu pastelliväreissä.

Mielenkiintoisia ovat myös Suonisen (1993) tekemät havainnot. Suonisen (1993, 34) mukaan poikien ja tyttöjen suosimat ohjelmat eivät eroa toisistaan vain päähenkilön sukupuolen tai tapahtumien luonteen perusteella. Suoninen näkee eroja myös ohjelmien juonellisessa rakenteessa. Poikien seuraamissa piirrossarjoissa on selkeä juoni: paha hahmo uhkaa sankarin tai sivullisten turvallisuutta, mutta jännittävien vaiheiden kautta hyvä aina onnistuu voittamaan pahan. Seuraavassa jaksossa paha on taas valmis taisteluun. Esimerkiksi Prätikähiirien ja Power Rangersin juonen kulku noudattelee edellä mainittua mallia.

Tyttöjen suosimissa piirrossarjoissa toimintaa enemmän painottuvat roolihahmojen väliset sosiaaliset suhteet. Tyttöjen sankarit ovat poikien sankareita selvästi passiivisempia. Ongelmatilanteista selviydytään ystävien avulla, ei välttämättä aktiivisesti taistelemalla pahoja vastaan. Tältä pohjalta on ymmärrettävää, että Pieni merenneito, Matka maailman ympäri ja Muumit nousivat tyttöjen suosituimmuuslistan kärkeen. Tyttöjen viehtymys sosiaalisiin suhteisiin tulee esille myös heidän kiinnostuksessaan kotimaisia perhesarjoja kohtaan. Jo viisi-kuusivuotiaat seuraavat mielenkiinnolla televisioperheiden elämää ja sotkuisten ihmissuhteiden setvimistä. Suosituimpia perhesarjoja tyttöjen keskuudessa olivat Mummo, Blondi tuli taloon ja Kyllä isä osaa.

4.2. "Voiko telkkariohjelmaa leikkiä ja kuka olet leikissä?"

Millaisia leikkejä tytöt leikkivät

Kuten esimerkiksi Rönberg (1987) on todennut, televisio-ohjelmat siirtyvät usein suoraan lasten leikkeihin. Televisio-ohjelmia ei siis pelkästään katsota - niistä tulee erottamaton osa lasten sosiaalista elämää. Pyrin lähestymään Rönbergin havaintoa kysymällä lapsilta millaisia 'televisioleikkejä' he leikkivät: siirtyvätkö lempiohjelmat Rönbergin olettamalla tavalla myös lempileikeiksi ja jos siirtyvät, niin millä tavalla.

Tulokset antavat ymmärtää, että yhteys varsinaisten lempiohjelmien ja televisioleikkien välillä ei ole täysin selkeä. Leikkimisen kannalta mieluisimpana ohjelmana pidettiin Muumeja (Taulukko 6). Tämä ei kuitenkaan ollut varsinaisten lempiohjelmien listalla (Taulukko 1). Toisaalta, kuten Taulukko 2 osoittaa, se oli nk. 'muuten mukava' ohjelma. Voisikin olettaa, että tämä 'muu mukavuus' johtuu osaltaan Muumien selkeistä roolirakenteista, joita on helppo toteuttaa käytännön leikeissä. Muumit olivat siis hedelmällinen ohjelma tyttöjen leikkien kannalta. Esimerkiksi Niiskuneidin roolihahmo on sarjassa hyvin selkeä ja sitä on leikeissä vaivatonta seurata.

Toiseksi eniten leikkeihin johtanut ohjelma oli Prätkähiiret. Tämä tulos ei ole yllättävä katsottaessa sitä, miten suosittu Prätkähiiret oli myös lempiohjelmien

listalla (Taulukko 1). Samaa voisi todeta ohjelmista Matka maailman ympäri ja Pieni merenneito.

TAULUKKO 6. 5-6 -vuotiaiden tyttöjen mieluisimmat roolit televisioleikeissä

Ohjelman nimi / roolihaamon nimi	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden lukumäärä	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden prosentuaa- linen osuus
	N	%
Muumit / Nipsu	2	10,5
Muumit / Muumi	1	5,3
Muumit / Niiskuneiti	2	10,5
Prätkähiiret / Moto (poika)	1	5,3
Prätkähiiret / Santtu (tyttö)	1	5,3
Prätkähiiret / 'Kuka vaan'	1	5,3
Aladdin / Aladdin	1	5,3
Aladdin / Prinsessa Jasmin	1	5,3
Matka maailman ympäri / Tico	1	5,3
Matka maailman ympäri / Prinsessa	1	5,3
Pieni merenneito / Ariel (merenneito)	1	5,3
Pieni merenneito / Meriheinänen	1	5,3
Muut ⁴	5	26,3
Yhteensä	19	100,3

(jatkuu)

⁴ 'Muiden' ryhmä muodostuu seuraavista ohjelmista: Blondi tuli taloon, Maailman vahvin nalle, Kaukametsän pakolaiset, eläinohjelmat ja Kaunotar ja kulkuri.

Ohjelman nimi / roolihahmon nimi	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden lukumäärä	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden prosentuaa- linen osuus
	N	%
Muumeja mieluisim- pana pitäneitä yhteensä	5	26,3
Prätkähiiriä mie- luisimpana pitä- neitä yhteensä	3	15,8
Aladdinia mielui- simpana pitäneitä yhteensä	2	10,5
Matkaa maailman ympäri mieluisim- pana pitäneitä yhteensä	2	10,5
Pientä merenneitoa mieluisimpana pi- täneitä yhteensä	2	10,5
Muita ohjelmia mieluisimpana pi- täneitä yhteensä	5	26,3
Yhteensä	19	99,9

Huomattavaa kuitenkin on, että näiden ohjelmien välillä on suuria eroja. Prätkähiiri-leikit ovat mitä ilmeisimmin hyvin erilaisia kuin esimerkiksi Muumeihin liittyvät. Seuraavat haastattelunpätkät kertonevat jotain olennaista Muumien leikkimisestä.

HAAST: Kuka sä oot muumileikissä?

TYTTÖ: Nipsu. Se on kiva.

HAAST: Miks se on kiva?

TYTTÖ: No kun se aina pelkää kaikkee. (Tyttö 6)

HAAST: Kuka sä oot muumileikissä?

TYTTÖ: Niiskuneiti.

HAAST: Miks sä tykkäät olla Niiskuneiti?

TYTTÖ: Ku se on isosisko. (Tyttö 5)

Nämä haastattelut toivat erityisen hyvin esille sen, että tytöt saattoivat leikkiä hyvinkin erilaisia rooleja. Prätkähiirien 'meluisten roolien' lisäksi tytöt olivat kiinnostuneita myös Muumien rauhallisemmasta, perheläheisestä maailmasta. Tytöt eivät karsastaneet esimerkiksi Nipsun leikkimistä, vaikka roolille on ominaista 'arka-jalkaisuus'. Toisaalta tytöt olivat kiinnostuneita hyvin maanläheisistä rooleista. Niiskuneidistä kiinnostumiseen riitti se, että Niiskuneiti on isosisko.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tytöt olisivat leikeissään passiivisempia kuin pojat. Tytöt saattoivat olla kiinnostuneita 'rajuistakin' rooleista. Seuraava haastattelu kuvaa tätä hyvin.

HAAST: Onko sulla lempiohjelmää?

TYTTÖ: Eläinluonto on kivoin. Mulla on paljon eläimiä.

HAAST: No voiko niitä eläinohjelmia koskaan leikkiä?

TYTTÖ: Voi.

HAAST: Mites niitä leikitään?

TYTTÖ: No mä voin olla vaikka leopardi ja vaaniskella ja hiipiä. Ja sit hyökätä kimppuun- leikisti. (Tyttö 5)

Mielenkiintoisen lisän haastatteluihin toi se, että tytöt kiinnittivät paljon huomiota siihen, miten leikkejä voi käytännössä toteuttaa. Yksi painotetuista asioista oli se, että paikallaolijoiden lukumäärä vaikuttaa leikkiin ja rooleihin.

TYTTÖ: Ne eläimet koittaa olla suajas siäl mettäs (Kauka- metsän pakolaiset).

HAAST: Voiko sitä leikkii?

TYTTÖ: Voi mut siin tarttee aika kauheesti ihmisiä ku niitä on nii paljo. Tääl (päiväkoti) me ollaa sitä leikitty. (Tyttö 6)

Toinen esille tuotu asia oli se, että monet leikit tarvitsevat jotain 'tykötarpeita'.

HAAST: Voiko `Matkaa maailman ympäri` leikkiä?

TYTTÖ: No kyl sitä tääl päiväkodis voi.

HAAST: Mites sitä leikitään?

TYTTÖ: Sitä leikitää sillee et tua liukumäki on niinku norsu. (Tyttö 5)

HAAST: Voiko Kaunotarta ja Kulkuria leikkiä?

TYTTÖ: Kotona oon kattonu ja leikkiny.

HAAST: No mites sitä sitten leikitään?

TYTTÖ: Koriin laitetaan nauha ja korin sisälle tavaroita ja kaikkii sellasii. Ne on niit pentui.

HAAST: Miks niitä kerätään sinne koriin?

TYTTÖ: No me pelastetaan niitä hissillä.

HAAST: Kuka sää oot?

TYTTÖ: Kaunotar, mut Kulkuria ei oo (tytöt leikkii)

(Tyttö 5)

Tyttöjen leikeille on tyypillistä se, että he ovat joustavia niin olosuhteiden kuin roolienkin suhteen. Leikkejä leikitään eri tavoin sen mukaisesti missä ollaan. Kotona leikitään erilaisia leikkejä kuin päiväkodissa, koska jälkimmäisessä on enemmän väkeä ja paremmin tilaa. Toisaalta tytöille on ominaista, että heidän ei välttämättä tarvitse rooleissaan olla juuri tyttöjä. Kuten Nipsun leikkiminen osoittaa, roolin sukupuolta merkittävämpää oli se, että roolihahmo oli kiltti.

Millaisia leikkejä pojat leikkivät

Esimerkiksi Suoninen (1990) on todennut, että poikien televisioleikeillä on selvät ominaispiirteensä. Suoninen on kiinnittänyt huomiota siihen, että pojat ovat kiinnostuneita toiminnallisuudesta. Pojat pyrkivät hänen mukaansa seuraamaan ohjelmissa esiintyvien roolihahmojen käyttäytymis- ja toimintatapoja. Haastatteluni näyttäisivät - ainakin osittain - tukevan näitä väittämiä.

HAAST: Voiko Tom ja Jerry ohjelmaa leikkiä?

POIKA: Voi. Joku o hiiri ja joku o kissa. Sit ne juokseva ympäri ja kissa koittaa ottaa sitä hiirtä kii.

(Poika 6)

TAULUKKO 7. 5-6 -vuotiaiden poikien mieluisimmat roolit televisioleikeissä

Ohjelman nimi / roolihahmon nimi	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden lukumäärä	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden prosentuaa- linen osuus
	N	%
Prätkähiiret / Turbo (pomo)	2	9,5
Prätkähiiret / Vinski	1	4,8
Prätkähiiret / Moto	2	9,5
Prätkähiiret / 'Kuka vaan'	2	9,5
Muumit / Muumi- pappa	1	4,8
Muumit / Muumi	2	9,5
Mortal Combat / Kamira	1	4,8
Mortal Combat / Hatunheittäjä	1	4,8
Matka maailman ympäri / Tico	1	4,8
Muut ⁵	8	38,1
Yhteensä	21	100,1

(jatkuu)

⁵ 'Muiden' ryhmä muodostuu seuraavista ohjelmista: Batman, Varjoankka, Rallikuski, Posteljooni, He-Man, Tom & Jerry, Turtles ja Bambukarhu.

Ohjelman nimi / roolihaamon nimi	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden lukumäärä	Roolihahmoa mie- luisimpana pitä- neiden prosentuaa- linen osuus
	N	%
Prätkähiiriä mie- luisimpana pitä- neitä yhteensä	7	33,3
Muumeja mieluim- pana pitäneitä yhteensä	3	14,3
Mortal Combat - elokuva mieluim- pana pitäneitä yhteensä	2	9,5
Muita ohjelmia mieluisimpana pi- täneitä yhteensä	9	42,9
Yhteensä	21	100,0

HAAST: Kukas sää siinä leikis sitte oot? (Prätkähiiret)

POIKA: Mää oon Turbo. Ja sit on Moto ja Vinski kans. Ne
asuu Marssis.

HAAST: Mitä sää sitte teet ku sä oot se Turbo?

POIKA: Se on pomo. Se menee keskel (moottoripyörällä).

(Poika 5)

Jälkimmäisessä haastattelussa esille tuleva Prätkä-
hiiret oli poikien leikeissä yleisesti ottaen etusijalla.
Tämä ilmenee Taulukosta 7. Prätkähiirissä oltiin kiinnos-
tuneita leikkien vauhdista ja rajuudesta.

Kuten Taulukko 7 osoittaa, pojat eivät olleet mitenkään pakkomielteisiä 'rajujen leikkien' suhteen. He saattoivat leikkiä myös esimerkiksi Muumeja. Tässäkin yhteydessä tulee siis esille se, että pojat hakevat toiminnallisuudelle toisinaan vaihtelua ja vastapainoa rauhallisen luonteisista ohjelmista. Tällöin leikitkään eivät sisällä tappelua ja sotimista, kuten Prätikähiiriä leikkittäessä väistämättä käy.

Pojat kaipasivat leikkeihinsä tyttöjen tavoin runsaasti tykötarpeita. Prätikähiirien tapauksessa kyseessä olivat etenkin aseet ja kulkuvälineet. Muumien tapauksessa tarvittiin mm. sopivaa vaatetusta.

HAAST: Voiko Prätikähiirii leikkii?

POIKA: Voi. Siin täytyy ol mopo. Meil o mopo. Oikee mopo. Mun oma. Se o leikki. Osaa mää jo ajaa ja pysy tasa painoski. (Poika 5)

HAAST: Voiko Muumia leikkiä?

POIKA: Täytyy olla muumiasu ja naamari. Mut meil ei ole. Sellane voi olla. (Poika 5)

HAAST: Entä voiko Muumia leikkiä?

POIKA: Voi sitäki. Mut täytyy ol sit muumihattu. Mä oon tehny tääl tarhas muumihatun, mut paperista. (Poika 6)

Tyypillistä pojille oli myös se, että he olivat leikkeissään aina poikia. Vaikka kaikissa Taulukossa 7 esille

tulevissa ohjelmissa on tyttöroolihahmoja, ne eivät kiinnostaneet poikia. Poikien roolivalikoima oli täten tavaltaan kapeampi kuin tyttöjen. Siinä missä tytöt ottivat roolin kuin roolin, pojat olivat tarkkoja siitä, että he leikkivät ainoastaan 'pojan roolia'.

Tyttöjen ja poikien leikkien vertailua

Yllä esitetyn perusteella voisi tehdä päätelmän, että tyttöjen ja poikien välillä on joitain olennaisia televisioleikkeihin liittyviä eroja. Ensinnäkin, tytöt ovat leikeissään 'arkipäiväisempiä' kuin pojat. Tytöt ovat kiinnostuneita leikeistä, joissa jokapäiväisen elämän tutut hahmot sekoittuvat leikkeihin (Korkiakangas 1989, 109-114). Kiehtovaa voi olla esimerkiksi 'isosiskomaisuus' tai 'äitimäisyys'. Yhteinen tekijä näille näyttää olevan tietty 'hoivaamishalu'. Tässä mielessä tulokseni ovat samansuuntaisia Suonisen (1993, 58) kanssa.

Poikien leikkiä näyttää usein leimaavan eräänlainen 'sankaruus'. Tämäkin tukee Suonisen (1993, 59) havaintoja. Poikien supersankarileikeissä on epäilemättä kyse siitä, että halutaan samaistua johonkin 'hyvään, voimakkaaseen hahmoon, joka on aina oikeassa ja pystyy ratkaisemaan kaikki eteensä osuvat ongelmat'.

Toinen keskeinen havainto on se, että tytöt voivat olla rooleissaan joko poikia tai tyttöjä, kun taas pojat ovat ehdottomasti vain poikia. Tyttöjä ei välttämättä niinkään kiinnosta se, onko roolihahmo mies- vai nais-

puolinen, kunhan se on mielenkiintoinen. Tämä tuli hyvin näkyviin seuraavassa haastattelussa.

HAAST: Kuka sää mieluiten oot kun te leikitte sitä
Muumia?

TYTTÖ:Mä oon Nipsu.

HAAST:Onko se tyttö vai poika?

TYTTÖ:Poika.

HAAST:Tuleeko teille koskaan riitaa siitä kuka saa
olla kukakin?

TYTTÖ: Ei. (Tyttö 5)

Näitä tuloksia ei tule kuitenkaan tulkita liian yksiselitteisinä. On tärkeää painottaa sitä, että poikien on helpompaa löytää televisiosta itselleen samaistumisen kohteita. Esimerkiksi von Feilitzen (1989, 176-177) on väittänyt, että lapset etsivät itselleen televisiosta oman sukupuolensa mukaisia samaistumiskohteita. Tätä mu-
kaillen voisi olettaa, että yllä mainittu tyttö saattaisi leikkiä esimerkiksi Niiskuneitiä, jos sen rooli olisi muuten yhtä kiinnostava kuin Nipsun.

On mahdollista, että tyttöjen roolit saattaisivat olla erilaisia, mikäli televisio tarjoaisi nykyistä enemmän naispuoleisia esikuvia. Havainnot siitä, että tytöt ovat kiinnostuneita esimerkiksi Prätkähiiristä saattaa täten johtua pääasiallisesti siitä, että se tarjoaa edes joitain sankariesikuvia. Vaikka tytöt olisivatkin mieluummin tyttöjä rooleissaan, he ovat kenties 'pakotettuja' leikkimään niitä sankareita, joita on tarjolla. Toi-

saalta tämäkin havainto saattaa olla yliampuva. Kuten esimerkiksi Korkiakangas (1989) ja Torsti (1993) ovat huomauttaneet, tytöt leikkivät paljon muitakin kuin televisioleikkejä. Television asemaa leikkien ohjaajana ei pidä yliarvioida.

Lisäksi pitää ottaa huomioon se, että televisioleikkien lapsille antamat roolihahmot ovat 'vain roolihahmoja'. Kuten Korkiakangas (1989, 109-114) on todennut, lapset ovat leikkineet television luomia roolihahmoja jo vuosikymmenien ajan. Ne saattavat vahvistaa sitä, että 'pojat leikkivät poikien leikkejä' ja 'tytöt tyttöjen leikkejä', mutta lasten ympäristö on television lisäksi täynnään leikkejä, jotka ohjaavat kenties televisiota vahvemminkin tätä käyttäytymistä. Esimerkiksi seuraava haastattelu tukisi tätä oletusta.

HAAST: Voiko telkkariohjelmia leikkiä?

TYTTÖ: No ei oikein...

HAAST: Millasia leikkejä te sitte leikitte?

TYTTÖ: Barbeilla ja kotia.

HAAST: Kuka sää oot ku te leikitte kotia?

TYTTÖ: Mä oon äiti tai isosisko. Tero (veli, nimi
muutettu) on isä. (Tyttö 6)

Poikien osalta voisi todeta samaa. Vaikka pojat tyttöjä selkeämmin löytävätkin leikittäviä roolihahmoja televisiosta, ei televisio yksin ohjaa käyttäytymistä. Lisäksi televisio oli usein 'vain virike' leikkeihin. Roo-

lihahmoja ei seurata orjallisesti. Seuraava haastattelu kuvastaa tätä havaintoa.

HAAST: Kukas sä sitte oot ku te leikitte Batmania?

POIKA: Batman. Kaikki joutuu Batmaneiks. Pitää olla eri väri Batman vaa. Valkone, punane, ruskee tai sitte harmaa. (Poika 5)

Tärkeätä tässä tapauksessa ei ole se, että leikitään juuri Batmania, vaan se, että saadaan jokin leikkimisen lähde. Batman tarjoaa kiehtovan ja salaperäisen kehyksen leikille. Tyttöjen osalta leikin kehykset liittyivät usein perheeseen ja poikia vähemmän toiminnalliseen ympäristöön. Näin esimerkiksi Muumien ilmapiiri tuntui leikkeihin sopivalta.

4.3. "Millainen mies/nainen haluaisit olla isona?"

Tyttöjen ihanteet

Tyttöjen toiveet siitä, millaisia he haluaisivat olla isona eivät olleet kovin selkeästi jäsentyneitä. Useissa tapauksissa he tuntuivat jopa vaivaantuvan kysymyksestä. Vain harvoissa tapauksissa tytöt vastasivat yksiselitteisen selvästi. He antoivat pikemminkin ylimalkaisia kuvauksia kuin varsinaisia vastauksia. Tyttöjen vastaukset on esitetty pääpiirteissään Taulukossa 8.

TAULUKKO 8. 5-6 -vuotiaiden tyttöjen näkemykset siitä, millaisia naisia he haluaisivat olla isona.

Esitetty toive	Esitettyjen toiveiden lukumäärä	Esitettyjen toiveiden prosentuaalinen osuus
	N	%
"En tiedä"	4	28,6
Kerhotädin tai äidin näköinen	3	21,4
Ammattitoive	2	14,3
"Millainen vain"	2	14,3
"Tällainen kuin olen"	2	14,3
Suuttui kysymyksestä	1	7,1
Yhteensä	14	100,0

Kuten Taulukko 8 osoittaa, noin kolmannes tytöistä ei tiennyt, millaisia he haluaisivat isona olla. Yksi tytöistä suuttui koko kysymyksestä, ikään kuin se olisi ollut jollain tapaa loukkaava. Haastattelun katkelma kuvaa hyvin keskustelua.

HAAST: Millainen nainen sä haluaisit olla isona?

TYTTÖ: En halua!

HAAST: Mikset halua?

TYTTÖ: Emmä halua synnyttää.

HAAST: No mikä susta tulee isona?

TYTTÖ: Musta tulee hitsaaja. Mää meen töihinkin. Isän kanssa.

(Tyttö 5)

Tässä tapauksessa haastattelun litterointi ei paljasta keskustelun koko luonnetta. Vaikka tyttö tässä ilmaisikin hitsaajan ammatin, sitä ei voida pitää ammattitoiveena siten kuin Taulukossa 8 on termiä käytetty. Hän mainitsi hitsaajan käsittääkseni siitä syystä, että halusi painottaa sitä, ettei hän halua 'naiseksi' siinä mielessä kuin asiaa kysyin.

Toinen mielenkiintoinen ryhmä muodostuu niistä tytöistä, jotka halusivat olla 'jonkun näköisiä'. Tytöt eivät halunneet äidiksi tai kerhotädiksi, vaan nimenomaan näiden näköisiksi. Toisaalta yksi tytöistä lievensi tätä toteamalla, että hän haluaisi muutenkin olla 'samanlainen kuin äiti'. Ulkonäön painottaminen saattaa johtua siitä, että se on ensimmäinen mieleen tuleva asia. Koska he eivät tienneet miten kysymykseen tulisi vastata, he vastasivat helpoimmalla mahdollisella tavalla.

Ammattitoiveet olivat jossain määrin ennalta-aavistettavissa. Yksi tytöistä halusi olla opettaja tai lääkäri. Toinen toivoi olevansa eläinhoitaja. Näitä mielenkiintoisempaa saattaa olla se, että monet olivat halukkaita olemaan 'ihan tavallisia'. He halusivat olla sellaisia kuin ovat, tai "millaisia vain". He tuntuivat tyytyvän siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Heillä ei ollut suuria ihanteita tulevaisuuden suhteen.

Poikien ihanteet

Poikien toiveet olivat tyttöjä selkeämpiä. He ilmaisivat toiveensa hyvin suoraan. Tässä mielessä pojat olivat tyttöjä helpommin analysoitavissa. Poikien vastaukset on listattu Taulukossa 9.

TAULUKKO 9. 5-6 -vuotiaiden poikien näkemykset siitä, millaisia miehiä he haluaisivat olla isona.

Esitetty toive	Esitettyjen toiveiden lukumäärä N	Esitettyjen toiveiden prosentuaalinen osuus %
Ammattitoive	6	46,2
"Sellane mil on lihaksia"	4	30,7
"En tiädä"	2	15,4
"Tiedän sitten kun olen iso"	1	7,7
Yhteensä	13	100,0

Poikien toiveet olivat myös konkreettisia. He toivoivat olevansa vahvoja ja sellaisessa työssä, josta pitävät. Toisaalta heillä ilmeni samankaltaisia piirteitä kuin tytöillä. He halusivat usein olla tietyn näköisiä. Kuten vastaus "Sellane mil on lihaksia" osoittaa, pojille on kenties yhtä tärkeää kuin tytöille 'näyttää joltain'.

Poikien ammattitoiveita voi pitää jossain määrin yhtä odotuksen mukaisina kuin tyttöjen. Toiveet vastasi-

vat hyvin esimerkiksi Turusen (1991, 221) saamia tuloksia. Yksi pojista halusi veturinkuljettajaksi ja toinen autonkorjaajaksi. Muut toiveet liittyivät armeijaan, pallokuntaan ja poliisiin. Poikien osalta on kuitenkin huomautettava, että kysymys oli ainakin kolmelle heistä liian hankala. Yksi pojista esimerkiksi vastasi ammattitoiveekseen "olla urheilija" ja jatkoi sitten, että haluaisi kuitenkin olla "vain poika". Hiljaa puhuminen, erilaiset empimiset ja pitkät pohtimiset olivat tavallisia tämän kysymyksen yhteydessä.

Tyttöjen ja poikien eroja

Kysymys siitä, millaiseksi lapset haluaisivat tulla isona, jakoi tytöt ja pojat mielenkiintoisella tavalla. Tytöt suhtautuivat kysymykseen vakavasti, jotkut jopa torjuvasti. Asia tuntui olevan heille vaikea ja mieltä askarruttava. Pojat kertoivat miehen rooleistaan huomattavasti halukkaammin.

Ero tyttöjen ja poikien välillä voitaisiin selittää siten, että tytöt suhtautuvat kysymykseen realistisemmin kuin pojat. Tytöt tekivät selvän eron sen välille, puhuttiinko *leikin* rooleista vai *todellisuuden* rooleista. Tytöt esittivät joitain 'prinsessahaaveita', mutta ne kuuluivat leikkiin. Tytöt eivät esittäneet toivomusta tulla todellisuudessa itse prinsessaksi. Tämä tulee hyvin näkyviin seuraavissa haastatteluissa.

HAAST: Kummonen nainen sä haluaisit olla?

TYTTÖ: Mää oon ison kokone. Ihan tavalline.

HAAST: Mimmonen se on se ihan tavallinen?

TYTTÖ: No ihan oma ittes. (Tyttö 5)

HAAST: Millainen nainen sä haluaisit olla?

TYTTÖ: Samanlainen kun äiti. (Tyttö 6)

HAAST: Kun susta tulee aikuinen, niin millanen iso
ihminen susta tulee?

TYTTÖ: Kristiinan näköne.

HAAST: Kukas on Kristiina?

TYTTÖ: Meijän kerhojohtaja. (Tyttö 5)

Kuten näistä haastatteluista tulee ilmi, tytöt olivat vastauksissaan arkisia. He hakivat tulevaisuudenkuvansa lähiympäristöstä, esimerkiksi perheestä tai kerhosta. Lisäksi he antoivat hyvin selkeitä esimerkkejä toiveistaan. He saattoivat puhua esimerkiksi siitä, mitä he haluavat tehdä työkseen ja kenen kanssa he toivoisivat menevänsä naimisiin ja tekevänsä lapsia.

HAAST: Millanen nainen haluaisit olla?

TYTTÖ: No en mä oo viäl keksiny sitä. Mä kyl tiädän
jo kenen kans mä menen naimisiin, Eeron, se on
kuus vuatias.

HAAST: Saatteks te lapsii?

TYTTÖ: Joo me ollaa aateltu kuus.

HAAST: Tyttöi vai poikii?

TYTTÖ: No tyttöi hiuka enemmän- kaks poikaa ja sillai.

(Tyttö 5)

HAAST: Millanen nainen susta tulee?

TYTTÖ: Varmaan tulee äidin kokoseks tukka. Sil on ihan kihara takaa. Sil on permanentti.

HAAST: Mitä sä meinaat tehdä työkses?

TYTTÖ: Mä piirtelen.

HAAST: Menetkö sä naimisiin isona?

TYTTÖ: Joo. (Tyttö 5)

Poikien voi katsoa eroavan tytöistä monissa kysymyksissä. Selkeimmät erot näkyvät siinä, että pojat eivät kahta poikkeusta lukuunottamatta olleet toiveissaan kovinkaan arkisia. He olivat usein kiinnostuneita palomiesten ja poliisien tehtävien toiminnasta ja jännityksestä sekä fyysisestä suorituskyvystään. Toinen selkeä ero oli, että pojilla ei ollut toiveita perheen suhteen.

HAAST: Millanen mies susta isona tulee?

POIKA: Palomiäs.

HAAST: Vai niin. Miks just palomiäs?

POIKA: Kuta tota se saa pelastaa ihmisii palavast talost.

(Poika 6)

HAAST: Millanen mies haluaisit olla isona?

POIKA: Sotilas...tai poliisi.

HAAST: Mikäs niissä on hienoo?

POIKA: Se ku saa ampuu ja ottaa roistoi kiine.

(Poika 5)

HAAST: Millanen mies sää haluaisit olla?

POIKA: Sellanen mil on lihaksii.

HAAST: Millanen muuten?

POIKA: Iha tavalline.

(Poika 5)

Toisaalta näytti siltä, että useissa tapauksissa pojat eivät oikein ymmärtäneet kysymyksen ydintä. Tämä ilmenee hyvin esimerkiksi seuraavissa haastattelussa.

HAAST: Millanen mies susta tulee?

POIKA: Mää lyän itteni kuappaa.

HAAST: Millanen susta tulee? Tuleeko susta sellanen kun Muumipappa?

POIKA: Eiku sil on naama paljon isompi.

HAAST: Mitä sää teet työkses isona?

POIKA: Varmaa vaa kattelen videoita. Mää en oikee jääkiakost enkä urheilust tykkää. Mut jalkapallost mää tykkää.

(Poika 6)

HAAST: Millane mies susta tulee isona?

POIKA: Sellane mil on parta.

(Poika 5)

Epäilen, että pojat eivät olleet vielä aivan kypsiä pohtimaan kysymystä siitä, mitä he elämältään toivoisi-

vat. Tytöt olivat paremmin tietoisia siitä, että heistä tulee ajan myötä aikuisia ja että heiltä odotetaan jotain. Tämä näkyy heidän suhtautumisessaan haastatteluun. Siinä missä pojat usein 'uhkuivat varmuutta', tytöt tuntuivat jo havainneen, että todellisuudessa elämä on leikkejä monimutkaisempaa ja että leikkien selkeät roolit eivät arjessa päde.

4.4. 'Siks ku se on nii paha' - Roolit ja Leijonakuningas

Koska roolit ja niiden erot tuntuivat olevan vaikeita kysymyksiä lapsille, päätin ottaa haastatteluissa esille 'käytännön esimerkin'. Tarkoituksena oli antaa lapsille jokin konkreettinen havainnollistus siitä, millaisia rooleja voidaan leikkiä ja miten ne eroavat toisistaan. Tein päätöksen esimerkin käyttämisestä vasta haastattelujen edetessä. Tästä johtuen havainnollistusta ei ole esitetty aivan kaikille, eikä yllä esitettyjen lukujen kaltaisia selkeitä tilastoja ole tarjolla.

Käytin esimerkkinä vuosina 1995 ja 1996 suosittua Leijonakuningas -elokuva. Kysyin lapselta ensin, tunnistaako hän kyseisen elokuvan. Näytin hänelle myös joitain kuvia (yhteensä 10) elokuvasta muistamisen helpottamiseksi. Kuvat esittivät elokuvan roolihahmoja: Leijonakuningasta, Leijonakuninkaan isää, Leijonakuninkaan äitiä, Leijonakuninkaan puolisoa, Simpa-pentua, Scaria eli Leijonakuninkaan pahinta vihollista, shakaaleja, keksijä-apinaa, villisikaa ja villisian pientä ystävää.

Viimeistään kuvat nähtyään kaikki lapset tunnustivat elokuvan. Haastattelun kannalta hyvä puoli Leijonakuninkaassa oli se, että suurin osa lapsista oli paitsi nähnyt elokuvan, myös leikkinyt sitä. Käytin haastatteluissa kuvia hyväksi myös siten, että lapset saattoivat näyttää tarpeen tullen roolihahmon kuvan sitä kuvatessaan. Näin heidän ei tarvinnut muistaa hahmojen nimiä. Leijonakuningas oli selvästi 'pinnalla' haastatteluajankohtana. Tämä näkyy hyvin seuraavissa haastatteluissa.

HAAST: Oottekos te leikkinyt tällasta? (kuvat)

POIKA: Ollaan. Johannan kans ku se viäl asu lähel.

(Poika 5)

HAAST: Voiko tätä leikkiä? (kuvat)

TYTTÖ: Voi. Se on ihan hauska leikki. Mä osaan siitä yhden laulun ja mul on se kasettiki.

(Tyttö 5)

Kysymys siitä, millaisia rooleja Leijonakuninkaan yhteydessä leikittiin, antoi mielenkiintoisia tuloksia. Tyttöjen roolit olivat hyvin toistensa kaltaisia. Tulokset ovat samansuuntaisia luvun 4.3. tulosten kanssa. Tytöt toivoivat olevansa elokuvan 'maltillisia', tietyllä tavalla arkisia roolihahmoja. Tämä näkyy seuraavissa haastatteluissa.

HAAST: Kukas sää silloin (leikissä) olit?

TYTTÖ: Simpa.

HAAST: No minkälainen se on sitte se Simpa?

TYTTÖ: Se on se pentu.

HAAST: Onko se kiltti?

TYTTÖ: On. (Tyttö 5)

HAAST: Kukas sää olit leikissä?

TYTTÖ: Se äiti.

HAAST: Kuka oli Leijonakuningas?

TYTTÖ: Iida. (Tyttö 6)

HAAST: Kuka näistä olisit mieluiten?

TYTTÖ: Tää äiti. (Tyttö 5)

Tytöt näyttivät suosivan kahta roolia: Simpa-pentua ja 'äitiä'. Simpaa ja äiti-leijonaa luonnehdittiin kilteiksi ja luotettaviksi. Äiti-leijonaan liitettiin saman kaltaisia luonnehdintoja kuin 'omaan hyvään äitiin'. Hän oli huolehtiva ja kärsivällinen.

Kuten jo aiemmissa luvuissa tuli esille, tytöt eivät välttämättä ole sidoksissa omaan sukupuoleensa roolileikeissään. Tämä pätee myös Leijonakuninkaaseen. Tytöt saattoivat leikkiä olevansa esimerkiksi itse Leijonakuningas. Pojat pitivät kiinni roolihahmojen sukupuolesta. He halusivat ehdottomasti olla leikeissään itse samaa sukupuolta kuin elokuvan roolihahmo.

Tätä mielenkiintoisempaa oli kuitenkin se, että roolihahmojen 'pahuus' ja 'hyvyys' jakoi pojat ja tytöt hy-

vin selkeästi kahtia. Moni poika tahtoi olla elokuvan paha sankari: Scar-leijona. Tähän liitettiin monia arve-
luttaviakin ominaisuuksia.

HAAST: Kuka olisit mieluiten? (kuvat)

POIKA: Scar.

HAAST: Millanen se on?

POIKA: Se yrittää haavottaa Leijonakuningasta.

HAAST: Miks se yrittää haavottaa?

POIKA: Se on tappelupukari.

HAAST: Mut eiks se oo paha?

POIKA: On. (Poika 5)

HAAST: Kuka sää olisit?

POIKA: Tua (Scar). Se on vihane.

HAAST: Miks just tämä?

POIKA: Mää tykkää vihasest. (Poika 6)

Tytöt sen sijaan, tavallaan ennakko-oletusten mukaisesti, karsastivat Scaria. He pitivät roolihahmon pahuutta - Scar tappaa elokuvassa Leijonakuninkaan isän ja muodostaa ilkeämielisten shakaalien kanssa pelottavan viidakkovoitakunnan - vastenmielisenä ja epämiellyttävänä. Tämä näkyy seuraavissa haastatteluissa.

HAAST: Olisitko koskaan tämä? (Scar)

TYTTÖ: En. Se on niin paha.

(Tyttö 5)

HAAST: Millainen tämä sitte on? (Scar)

TYTTÖ: Paha. En koskaan olis.

(Tyttö 5)

HAAST: Olisitko sää toi koskaan?

TYTTÖ: En.

HAAST: Mikset?

TYTTÖ: Se on nii ilkee.

(Tyttö 5)

HAAST: Olisitko koskaan tämä?

TYTTÖ: EEN!

(Tyttö 5)

Tuloksista voisi tehdä mielenkiintoisia päätelmiä. Haastattelut antavat ensinnäkin ymmärtää, että pojille on tärkeämpää se, että roolihahmo on fyysisesti vahva, kuin se, että se on roolijaossa hyvä. Toisaalta tulos vahvistaa käsitystä siitä, että tytöt leikkivät rooleja, jotka ovat lähellä heidän arkista ympäristöään. He samaistuvat hahmoihin, jotka ovat heille tuttuja: lapsiin ja äitiin. Pojat etsivät seikkailullisuutta ja voimaa. Nämä asiat näyttävät sivuuttavan roolihahmon hyvyyden tai pahuuden. Hyvyys tai pahuus ovat sivuseikkoja, kunhan roolihahmo edustaa fyysistä vahvuutta.

5. Arviointia

5.1. Roolijaot ja televisio

Kuten jo aiemmin on mainittu, tutkimuksellani on paljon yhteistä Suonisen (1993) kanssa. Voisikin sanoa, että tämä tutkimus tukee joitain Suonisen keskeisimmistä väitteistä. Suonisen tavoin tämä tutkimus näyttää tukevan käsitystä siitä, että tytöt ja pojat eroavat roolivalinnoissaan selkeästi toisistaan. Pojat haluavat leikkiä ehdottomasti 'poikien rooleja'. Tytöt eivät ole yhtä ehdottomia. Molemmat ovat kuitenkin selkeästi tietoisia siitä, että tietyt roolit on suunnattu pojille, kun taas toiset on tarkoitettu tytöille.

Toinen samansuuntainen tulos löytyy rooli-ihanteista. Kuten Suonisen (1993, 59) tutkimuksessa, omissakin haastatteluissani näytti siltä, että pojat etsivät usein itselleen supersankari-ihanteita. Toisaalta ilmeni, että tytöt etsivät arkisempia ihanteita (Suoninen 1993, 58). Tuloksia voisi selittää samoin kuin Suonisen tapauksessa. Pojat etsivät roolihahmoja, jotka pystyvät ratkaisemaan kaikki tielleen osuvat ongelmat. Näin lapsen oma pienuus ja voimattomuus korvautuu yli-ihmillisillä fyysisillä ominaisuuksilla.

Tyttöjen tapauksessa roolihahmoin sekoittuu ihanteita omasta lähiympäristöstä. Tytöt leikkivät kotia, he jäljittelevät oman äidin pukeutumista, puhetyyliä ja käyttäytymistä. Tästä voitaisiin tehdä päätelmiä, jotka

ovat samankaltaisia Näreen (1991) tutkimuksen kanssa. Näreen (1991, 119) mukaan keskeinen ero poikien ja tyttöjen välillä on fantasiahakuisuudessa. Pojat hakevat äärimmäisiä tunnetiloja ja suuria vaihteluita. Tytöt tyytyvät vähempään. He sekoittavat leikkeihinsä arjen rooli-hahmoja ja niiden inhimillisyyttä.

Tulokset antaisivat täten ymmärtää, että tytöt ovat poikia kykenevämpiä ja halukkaampia leikkimään leikkejä, joilla on yhtäläisyyksiä arkitodellisuuden kanssa. Tytöt etsivät sankarinsa ennemminkin elävästä todellisuudesta kuin fantasioista. Näreen (1991, 119) mukaan tämä ero tasoittuu myöhemmällä iällä, jolloin niin tytöt kuin pojatkin etsivät sankareita ennemminkin arkitodellisuudesta kuin fantasiamaailmasta. 5-6 -vuotiaiden kohdalla ero oli kuitenkin vielä selkeä.

Tulokset olivat samansuuntaisia myös Rönnerbergin (1987) havaintojen kanssa. On ilmeistä, että television tarjoamat roolit ohjaavat lasten roolivalintoja. Kuten luvut 4.1. ja 4.2. osoittavat, television tarjoamat rooli-hahmot kuuluvat lasten leikkeihin. Näin niistä tulee, kuten Rönnerberg painottaa, erottamaton osa lapsen elämää. Roolit toteutuvat lasten leikeissä. Leikkien kautta ne muovaavat lapset käyttäytymään tietyllä tavalla.

Tulokseni näyttäisivät tukevan Rönnerbergin havaintoja. Vaikka 5-6 -vuotiaat ovat vielä kovin pieniä pohdittaessa sitä, millaisia rooleja he tulevat kasvaessaan omaksumaan, roolien kehittymisen piirteet olivat selvästi havaittavissa. Pojat etsivät rooleja, jotka heijastelevat eräänlaisia yleisiä miesihanteita: fyysistä vahvuutta ja

henkistä 'kovuutta' (myös Näre 1991, 60). Tytöt sen sijaan 'myöntävät' roolien arkisuuden. Tyttöillä ei ole suuria rooli-dotuksia, kuten pojilla.

Tämän seikan on mielenkiintoisella tavalla tuonut esille Korkiakangas (1989). Korkiakankaan (1989, 121-122) näkemyksen mukaan pojat etsivät joukkotiedotusvälineistä kovia ja vahvoja supermiesmalleja, koska nämä ovat vasta-kohta niille naisrooleille, joiden parissa pojat koulussa ja päiväkodissa elävät. Koska poikien arkiympäristöstä usein puuttuu käytännön esimerkki miehen roolista, he hakevat mallin sieltä mistä se on löydettävissä: television roolihahmoista.

Toinen asia on, kuinka pysyviksi tai pitkäikäisiksi tällaiset roolit jäävät. Se, että pojat esimerkiksi omis- sa haastatteluissani olivat taipuvaisia nojautumaan ihan- teissaan eräänlaisiin 'superrooleihin', voi johtua vain siitä, että he olivat kehityksessään hieman eri tasolla kuin tytöt. Vaikka siis tämä tutkimus näyttää - Näre- en tutkimuksen kaltaisesti - tukevan käsitystä siitä, että pojat ovat tyttöjä tiukemmin kiinni television tarjoamis- sa roolimalleissa, tulee tämän tuloksen yhteydessä esit- tää varaus. On mahdollista, että pojat ovat tavallaan 'naiveja'. He eivät vielä 5-6 -vuotiaina osaa tehdä sa- manlaista eroa arkitodellisuuden ja television luoman todellisuuden välillä kuin tytöt.

5.2. Ulkonäön merkitys

Tämä tutkimus näyttää osin tukevan esimerkiksi Fernien (1981) käsitystä siitä, että lapsille on hyvin merkityksellistä se, miltä jokin roolihahmo näyttää. Lapset tekevät roolijaoista kärjistyksiä. Tämä näkyy erityisen hyvin poikien yhteydessä. Poikien miesihanteet näyttävät liittyvän fyysisiin äärimmäisyyksiin. He toivovat olevansa vahvoja, isoja ja vaikuttavia.

Tyttöjen tapauksessa ihanteet ovat monimutkaisempia. Tytöt näkivät toiveensa poikien kaltaisesti ulkonäöllisenä. He eivät kuitenkaan toivoneet äärimmäisyyksiä. Pikemminkin päinvastoin. Tytöt olivat hyvin maltillisia toiveidensa suhteen. He eivät esimerkiksi toivoneet olevansa mitenkään erityisen kauniita tai viehättäviä, mitä olisi voinut etukäteen olettaa.

Tulokset ovat osin samansuuntaisia Näreen (1991) tulosten kanssa. Kuten Näre (1991, 60) toteaa, ulkonäöllä on suuri merkitys lapselle. Se, miltä joku näyttää, on se, mihin lapsen mielenkiinto ensimmäisenä kohdistuu. Toisin kuin Näreen (1991, 60-62) tutkimuksessa, omat tulokseni eivät kuitenkaan näytä tukevan väitettä siitä, että kauneus olisi tytöille erityisen tärkeää. Tulokset voidaan kärjistää siten, että pojille on hyvin tärkeää, että he näyttävät vahvoilta. Tytöille on huomattavasti vähemmän tärkeää, että he näyttävät kauniilta.

Toisaalta voi sanoa, ettei ulkonäöllä ole pojillekaan niin suurta merkitystä kuin mitä Minkkinen ja Starck

(1975, 120-125) antavat ymmärtää. Vaikka ulkonäkö on tärkeä asia lapsille, se ei suinkaan ole ainoa merkitsevä seikka. Kun lapset esimerkiksi pitivät jostain Leijonakuninkaan roolihahmosta, he pitivät sekä sen ulkonäöstä että luonteenpiirteistä. Vielä otollisempi esimerkki on löydettävissä Muumeista. On ilmeistä, että ulkonäköä suurempi merkitys on Muumien luonteilla.

Tulokset antaisivatkin - ainakin osittain - aihetta tehdä hyvinkin päinvastaisia päätelmiä kuin mitä Minkkinen ja Starck (1975) ovat tehneet. Vaikka on selvää, aivan kuten Minkkinen ja Starck (1975, 84) toteavat, että televisio esittää 'tytön kauniina' ja 'pojan komeana', tästä ei näytä seuraavan, että tytöt haluaisivat tulla itse kauniiksi. Tytöt näyttävät olevan hyvin kykeneviä ymmärtämään, että television tekemät rooli-ihanteet ovat kuvitteellisia. He eivät odota - kuten esimerkiksi Ihanus (1986, 173) tuo esille - itse olevansa näiden roolien mukaisia.

Durkinin (1985, 78) Yhdysvalloissa saama tutkimustulos, jonka mukaan jo kuusivuotias on kykenevä erottamaan television kuvitteelliset roolit todellisista, saa näiden tulosten valossa tukea myös Suomen oloissa. Lapset erottavat hyvin esimerkiksi kuvankauniit prinsessat itsestään. He eivät toivo tulevansa prinsessoiksi, koska tietävät sen olevan mahdotonta. Televisio tarjoaa näin ollen ensisijaisesti ainesta mielikuvitukselle ja leikille, ei esimerkiksi tulevaisuudenunelmille.

5.3. Halu leikkiä

Työn alussa oletin, että leikeillä olisi suuri merkitys roolien omaksumisessa. Tämä oletus näyttäisi pitävän paikkansa. Paikkansa näyttäisi pitävän myös oletus, että suuri osa leikeistä syntyy television roolihahmojen innoittamana. Suonisen (1993) havainto siitä, että itse leikki on lapselle tärkeämpi kuin se ohjelma, joka on leikissä virikkeenä, on mitä ilmeisimmin oikea. Kuten luvussa 4.1. tuli ilmi, lapset saattavat mielessään sekoittaa eri sarjat ja roolihahmot. Tämä ei kuitenkaan haittaa leikkimistä. Suonisen (1991, 51-53) toteamus siitä, että lapsi 'mieluummin leikkii kun katsoo televisiota jos voi valita näiden kahden välillä' on myös totta. Televisio vaikuttaa leikkeihin, mutta ei korvaa niitä.

Avainkysymys onkin, miten televisio vaikuttaa leikkeihin? G.H. Meadin (luku 2.1.2.) ajattelua seuraten lapsi rakentaa itseään leikin avulla. Jos kerran lapset ottavat televisiosta roolihahmoja leikkeihinsä, miten tämä vaikuttaa lapsen itsensä kehittämiseen?

Meadin teoria kuvastaa hyvin niitä leikkejä, joita lapset kertoivat leikkivänsä. Kun lapset leikkivät esimerkiksi Prätkähiiriä tai Leijonakuningasta, he tarvitsevat toistensa luomia roolihahmoja leikin toteuttamiseen. He oppivat, että kun yksi roolihahmo käyttäytyy jollain tietyllä tavalla, hänen itsensä odotetaan vuorovaikutuksellisesti käyttäytyvän odotustenmukaisella tavalla.

Haastattelut antavat ymmärtää, että lapset pyrkivätkin leikeissään ehkäpä juuri tähän vuorovaikutukseen. He

pyrkivät löytämään järkeviä tapoja käyttäytyä. Kun joku haluaa olla leikissä esimerkiksi Muumeissa esiintyvä roolihahmo nimeltä Nipsu, hän haluaa ottaa leikissä sen osan, joka juuri Nipsulle kuuluu. Hän ei kuitenkaan välttämättä itse haluaisi olla Nipsu. Pikemminkin hän haluaa tietää, miltä Nipsun leikkiminen tuntuu.

Sama saattaa päteä Prätkähiirien tapauksessa. Sarja on hyvin vauhdikas ja joidenkin mielestä järjettömän väkivaltainen (esim. Mallat 1995, 11). Minkkisen ja Starckin (1975) huoli siitä, että lapset tulevat Prätkähiirien kaltaiseksi, on todellisuudessa turha. Lapset tuskin itse haluavat tulla näiden roolihahmojen kaltaiseksi. Kun lapset leikkivät Prätkähiiriä, he kuvittelevat miltä tuntuisi olla joku Prätkähiiristä. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset tekevät eron sen välille, mitä he itse toivovat olevansa, ja mitä he toivovat leikkivänsä.

Tästä syystä esimerkiksi Kostelnikin, Whiren ja Steinin (1986, 8-9) toteamus siitä, että lasten televisioleikkeihin ei tulisi puuttua, on oikea. Lapset leikkivät joka tapauksessa. Leikin kautta he kokeilevat miltä tuntuu olla jonkinlainen; esimerkiksi Nipsu, Prätkähiiri tai Batman. Kokeileminen itsessään on lapselle välttämätöntä hänen rakentaessaan ja kehittäessään identiteettiään. Jos television luomat virikkeet kielletään, lapsi etsii rooleja muualta.

Kyse voikin olla siitä, kuten Ellis (1973, 2-3) asian ilmaisee, että jos lasten annetaan leikkiä, heidän on saatava leikkiä kuten he itse haluavat. Jos leikkejä pyritään kontrolloimaan, kyseessä ei ole enää leikki. Sama

pätee käsittääkseni television pohjalta kehitettyihin leikkeihin. Lapset katsovat televisiota ja keksivät leikkejä ohjelmiin liittyen. Lapselle on pääasia se, että leikki on hauska. Esimerkiksi leikkien rooleihin puuttuminen johtanee vain siihen, että lapset etsivät roolit ja leikit muualta. Kuten G.H. Meadin esimerkki luvussa 2.1.2. tuo esille, nämä roolit löydetään sitten esimerkiksi intiaani- tai poliisileikeistä.

5.4. Tutkimuksen rajoista

Tämän tutkimuksen suurimpana ongelmana voitaneen pitää sitä, että haastateltavien lukumäärä on pieni. Tästä johtuen yleistysten tekeminen on vaikeaa. Toisaalta, kuten luvussa 3.3. tuotiin esille, tämän tutkimuksen päämääränä ei oikeastaan olekaan yleistysten tekeminen, vaan tietyn ikäisten lasten leikkien, ihanteiden, tulevaisuuden-toiveiden ja televisionkatselun kuvailu. Tämän tehtävänsä tutkimus osaltaan toivottavasti täyttää.

Toinen ilmeinen ongelma on, että osa haastatteluista tehtiin kesällä 1995 ja osa vuotta myöhemmin. Vuoden 1996 haastatteluissa tuli esille ainakin yksi ohjelma (Mortal Combat), jota ei vuotta aiemmin ollut vielä ohjelmistossa. En kuitenkaan usko tämän vaikuttavan merkittävästi tuloksiin. Vaikka vuoden aikana voikin lasten katsomissa ja leikkimissä ohjelmissa tapahtua suuria - kuten esimerkiksi Jurassic Park osoitti - ei näiden haastattelujen välillä näytä mitään mullistuksia tapahtuneen.

Kolmas ongelma saattaa liittyä siihen, että haastattelut on tehty vain kolmessa päiväkodissa kahdella paikkakunnalla. Kuten esimerkiksi Hellman ja Sauri (1988) tuovat esille, maantieteelliset erot tämän kaltaisessa tutkimusasetelmassa saattavat olla merkittäviä. On mahdollista, että tutkimus esimerkiksi Helsingissä antaisi erilaisia tuloksia kuin Porissa.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Englannissa tehdyt tutkimukset näyttäisivät suurelta osin pätevän myös Suomessa. Erityisen selvältä tämä tuntuu Gauntlettin (1995) yhteydessä. Gauntlettin havainnot lapsen ja televisiotutkimuksen ongelmista näyttäisivät istuvan hyvin myös Suomeen.

Yksi keskeisimmistä ongelmista liittyy identiteetin kehittymiseen, jota käsiteltiin luvussa 2.1.3.. Lasten käsitykset televisiosta voivat muuttua hyvinkin nopeasti siitä riippuen, millainen käsitys identiteetistä heillä on. Lapsi, jonka identiteetti on kehittynyt pitkälle, käsittää television luomat roolihahmot hyvin eri tavalla kuin identiteetin kehityksessään alkuvaiheessa oleva. Tästä johtuen on vaikeaa tehdä yleistyksiä. Esimerkiksi 5-6 -vuotiaissa, joita tässä tutkimuksessa haastateltiin, saattoi olla identiteetin kehittymisen kannalta hyvinkin erilaisessa tilanteessa olevia lapsia.

6. Lopuksi

Rajoituksistaan huolimatta tutkimus kertoo jotain olennaista lasten rooleista, leikeistä ja televisionkatselusta. Tämä tutkimus on yksi osoitus siitä, että televisio ei ole - Suonisen (1993) sanoin - 'tunteeton mörkö, joka vie tahdottomat lapset mukanaan'. Lapset saavat televisiosta vaikutteita, jotka näkyvät heidän leikeissään. Tässä ei kuitenkaan liene paljonkaan hälyttävää. Esimerkiksi tyttöjen osalta voitaisiin sanoa, että televisio saattaa antaa heille itse asiassa positiivisia vaikutteita. Kun tytöt katselevat television 'kuvankauniita rooli-hahmoja', he saattavat jopa närkästyä todellisuuden vääristelystä (Gauntlett 1995, 41).

Tutkimusaihe on kuitenkin sellainen, että päätelmien tekemisessä on oltava varovainen. Nyt saadut tulokset ovat sidoksissa tähän aikaan ja aivan viime vuosina pinnalla olleisiin ohjelmiin ja elokuvaan. Esimerkiksi 1970-80-luvuilla tehdyt tutkimukset saattavat olla luonteeltaan erilaisia jo siksi, että tuolloin katsotut ohjelmat olivat erilaisia: ne saattoivat antaa aiheita huoleen eri valossa kuin tällä hetkellä.

Tämä havainto lieneekin jatkotutkimusten kannalta hyvin keskeinen. Jotta saataisiin luotettavaa aineistoa, olisi pyrittävä tekemään mahdollisimman pitkäaikaista seurantatutkimusta. Pitkäaikaisuutta tulisi painottaa kahdessakin mielessä. Toisaalta siten, että tutkitaan sitä, miten lapsen kognitiivinen kehitys vaikuttaa tele-

visiotottumuksiin. Tämä tarkoittaisi käytännössä tutkimusta, jossa seurataan lapsen kehitystä esimerkiksi viiden vuoden välein. Toisaalta tutkimuksen olisi hyvä olla pitkäaikaista siksi, että aineiston tulisi sisältää mahdollisimman suuri kirjo erilaisia ohjelmia. Jo oman tutkimukseni aikana kävi niin, että haastattelujen välillä jotkin ohjelmat olivat loppumaisillaan ja uudet ohjelmat tulossa vahvasti leikkeihin. Tästä seuraa se ongelma, että tutkimuksesta saattaa tulla liian ohjelmasidonnaisista. Pitkällä seurantatutkimuksella voitaisiin kertoa yleisesti siitä, miten televisio heijastuu lapsen elämään. Lyhytaikaisissa tutkimuksissa jäädytään pakostakin juuri sillä hetkellä esillä olevien ohjelmien tasolle.

Toinen mielenkiintoinen jatkotutkimuksen teema olisi paneutua siihen, miten television katselemisen määrä vaikuttaa siihen, millaisia leikkejä lapset leikkivät. Television katselun määrän vaikutuksista on kirjoitettu runsaasti, mutta ei juurikaan leikin yhteydessä. On esitetty, että runsas television katseleminen vaikuttaa negatiivisesti mm. koulumenestykseen, perhe-elämään ja keskittymiskykyyn. Nämä väitteet jakavat tutkijat kahtia. Kuten Werner (1996) tuo esille, toiset luottavat väitteisiin, toiset suhtautuvat niihin hyvinkin kriittisesti. Leikin osalta voisi esittää samankaltaisen oletuksen. On mahdollista, että runsas televisionkatselu passivoi lasta niin, että hän ei viitsi leikkiä. Toisaalta on mahdollista, että runsaasta katselusta seuraa vain se, että lapsella on runsaasti virikkeitä.

Edellisissä luvuissa on painotettu sitä, että tämä tutkimus ei pyri osoittelemaan televisiota sormella. Televisioon on pyritty suhtautumaan neutraalisti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkimuskohteen suhteen tulisi olla välinpitämätön. Tosiasia on, että eräät viime aikojen ohjelmista ovat jossain määrin ongelmallisia. Yksi näistä on Prätkähiiret. Se on väkivaltainen, sisältää yksioikoisia rooliasetelmia ja sitä leikitään runsaasti (ks. Werner 1996, 67). En kuitenkaan usko, että yksioikoiset asetelmat siirtyvät lasten mieliin sellaiseen. Kuten Gauntlett (1995, 40) toteaa, lapset eivät ole ajattelemaan kykenemättömiä zombie-nukkeja. He eivät ime kaikkea televisiosta. Roolien yksioikoisuudet jäävät todennäköisesti leikkeihin. Selkeät roolit ovat käytännössä tarpeen leikkimisen toteuttamisen kannalta.

Tämä voi olla selitys sillekin, miksi jotkut lapset - yllättäen - halusivat leikkiä yhtä mielellään pahaa kuin hyvääkin Leijonakuninkaan tapauksessa. Leikin kannalta on tärkeää, että roolit ovat selvärajaisia. Lapset haluavat kenties olla mieluummin pahoja kuin rooleiltaan epäselviä. Tästä kuitenkin tuskin voi päätellä, että lapset haluaisivat myös todellisuudessa olla pahoja, tai että he haluaisivat tulla isoina pahoiksi. Se, mitä lapset varmasti haluavat, on leikkiä.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere:
Vastapaino.
- Asamen, J. 1993. What children learn from television and
how they learn it. Teoksessa G. Berry & J. Asamen
(toim.), Children and Television. Newbury Park:
Sage
- Bandura, A. 1965. Vicarious processes: A case of no-trial
learning. Teoksessa L. Berkowitz (toim.) Advances in
experimental social psychology 2. New York: Academic
Press
- Bem, S. 1981. Gender schema theory: a cognitive account
of sex typing. Psychological Review 88, 354-364
- Block, J. 1984. Sex Role identity and Ego development.
London: Jossey-Bass
- Brodbeck, M. 1971. Models and measurement. Teoksessa
M. Brodbeck (toim.) Readings in the
philosophy of the social sciences. London:
Macmillan.
- Collins, W. & H. Wellmann. 1982. Social scripts and
developmental changes in representations of
televised narratives. Communication research,
9, 380-399
- Dorr, A. 1986. Television and children. A Special medium
for a special audience. Beverly Hills: Sage
- Durkin, K. 1985. Television, sex roles and children.
New York: Open university press

- Ellis, M. 1973. Why people play. Englewood Cliffs:
Prentice-Hall
- Erikson, E. 1968. Identity: Youth and Crisis. London:
Faber & Faber
- Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä:
Gummerus
- Fernie, D. 1981. Ordinary and extraordinary people:
Children`s understanding of television and real
life models. Teoksessa H. Kelly & H. Gardner
(toim.) Viewing children through television.
New directions for child development, no. 13,
September 1981. San Francisco: Jossey & Bass
- Fiske, J. 1992. Merkkien kieli. Tampere: Vastapaino
- Gauntlett, D. 1995. Moving experiences. Understanding
television's influences and effects. London: John
Libbey, Academia Research Monograph 13
- Glassner, B. 1980. Essential Interactionism. London:
Routledge & Kegan
- Heiskanen, I. 1988. Miten mediaväkivallasta on
keskusteltu. Teoksessa J. Kytömäki & S. Paananen
(toim.) Televisio ja väkivalta. Helsinki:
Yleisradio
- Hellman, H. & T. Sauri. 1988. Suomalainen Prime-Time.
Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikön
julkaisuja, no. 10
- Hirsjärvi, S. & H. Hurme. 1985. Teemahaastattelu.
Helsinki: Gaudeamus

- Hirsjärvi, S. & P. Remes & P. Liikanen & P. Sajavaara.
1992. Tutkimus ja sen raportointi. Helsinki:
Kirjayhtymä
- Hite, R. & R. Eck. 1987. Advertising to children. Journal
of advertising, 27, 40-53
- Huttunen, J. 1994. Kasvatustieteellinen tutkimus.
Teoksessa V. Niskanen (toim.) Tieteellisten
menetelmien perusteita ihmistieteissä. Helsinki:
Yliopistopaino
- Hännikäinen, M. 1995. Roolileikkiin siirtyminen leikin
kehitysvaiheena. Jyväskylä: Kasvatustieteen
laitoksen julkaisuja, no. 4
- Ihanus, J. 1986. Lapsuus ilman lapsuutta? Teoksessa
K. Heikkinen (toim.) Kymmenen esseetä elämäntavasta.
Helsinki: Yleisradio
- Joukkoviestintätilasto. 1993. Helsinki: Tilastokeskus
- Kaplan, A. 1971. Measurement in behavioral science.
Teoksessa M. Brodbeck (toim.) Readings in the
philosophy of the social sciences. London:
Macmillan.
- Keränen, M. 1993. Modern political science and gender.
Jyväskylä: Jyväskylä studies in education,
psychology and social research
- Kiuru, S. 1988. Kykenemmekö vastuuntuntoon. Televisio ja
väkivalta-seminaarin avauspuheenvuoro. Teoksessa
J. Kytömäki & S. Paananen (toim.) Televisio ja
väkivalta. Helsinki: Yleisradio
- Klapp, O. 1969. Collective Search for Identity. Holt,
Rinehart & Winston

- Kohlberg, L. 1985. *Consensus and Controversy*. Barcombe: Falmer
- Korkiakangas, P. 1989. *Leikistä työhön - työstä leikkiin. Leikit ja kansanomaisen kasvatus keskisuomalaisessa maaseutuyhteisössä 1900-luvulla*. Julkaisematon lisensiaatintutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos
- Kostelnik, M. & A. Whiren & L. Stein. 1986. *Living with He-Man - Managing superhero fantasy play*. *Young Children*, May 1986, 3-9
- Lagerspetz, K. 1988. *Filmatun väkivallan vaikutuksia koskevat tutkimukset ja mitä niistä voidaan päätellä*. Teoksessa J. Kytömäki & S. Paananen (toim.) *Televisio ja väkivalta*. Helsinki: Yleisradio
- Leino, M. 1991. *Miten televisio-ohjelmat vaikuttavat lapsiin*. *Lapsen maailma*, 2, 32-33
- Levy, J. 1978. *Play Behavior*. Malabar: Krieger
- Liljeström, R. 1966. Teoksessa I. Fredriksson (toim.), *Sukupuolten roolit*. Porvoo: WSOY
- Littlejohn, S. 1992. *Theories of Human Communication*. Belmont: Wadsworth
- Loevinger, J. 1976. *Ego development: Conceptions and Theories*. San Francisco: Jossey & Bass, 13-28
- Loevinger, J. 1966. *The Meaning and Measurement of Ego Development*. *American Psychologist*, 21, 195-206
- Lyytinen, P. 1980. *Kielen omaksuminen kehityksen varhaisvaiheessa*. Teoksessa K. Sajavaara (toim.) *Soveltava kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus

- Mallat, L. 1995. Tv:n maailmaan aikuisen kanssa.
Pirkka, 12, 11
- Manninen, M. 1989. Nuoret uutisohjelmien katselijoina.
Helsinki: Yleisradio
- Mead, G. 1956. The Social Psychology. Chicago: The
University of Chicago Press
- Mead, M. 1971. Ikäryhmien ristiriidat. Sukupolvi-
kuilun tutkimusta. Otava
- Minkkinen, S. & M. Starck. 1975. Lapsi ja joukkotiedotus.
Helsinki: Weilin & Göös
- Mustonen, A. 1991. Televisio ja väkivalta. Radio- ja tv-
tutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Yleisradio
- Mäkelä, K. 1994. Kvalitatiivisen analyysin
arviointiperusteet. Teoksessa V. Niskanen (toim.)
Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä.
Helsinki: Yliopistopaino
- Niiniluoto, I. 1986. Pragmatismi. Teoksessa I. Niiniluoto
& E. Saarinen (toim.) Vuosisatamme filosofia.
Porvoo: WSOY
- Puro, J. 1996. Johdatus puheviestinnän teorioihin.
Helsinki: Gaudeamus.
- Rönnerberg, M. 1987. En lek för ögat. Uppsala: Film-
förlaget
- Rönnerberg, M. 1993. "Jag vill vara Michelangelo eller
Donatello!" Teoksessa C. von Feilitzen & M. Forsman,
& K. Roe (toim.) Våld från alla håll. Stockholm:
Brutus Östlings Bokförlag Symposium
- Salomon, G. 1983. Television watching and mental effort:
A social psychological view. Teoksessa J. Bryant

- & D. Anderson (toim.), Children's understanding of television: Research on attention and comprehension. New York: Academic Press
- Sandström, C. 1975. The psychology of childhood and adolescencesbury: Pelican
- Schellenberg, J. 1978. Sosiaalipsykologian klassikoita. Helsinki: Gaudeamus
- Scott, J. 1988. Gender and the politics of history. New York: Columbia university press
- Signorielli, N. 1993. Television, the portrayal of women, and children's attitudes. Teoksessa G. Berry & J. Asamen (toim.), Children and television. Newbury Park: Sage
- Sinkko, R. 1981. Television katsominen 1960-1979. Teoksessa Sinkko, R. (toim.) Televisio ja suomalainen. Helsinki: Weilin & Göös
- Suoninen, A. 1993. Televisio lasten elämässä. Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja
- Takala, V. 1991. 7-11 vuotiaat lapset televisiomainonnan vastaanottajina. Helsinki: Kauppakorkeakoulun julkaisuja D-142
- Torsti, M. 1993. Tyttö, nainen, naisellisuus. Hämeenlinna: Karisto
- Turunen, A-L. 1991. Jos olisin tyttö - jos olisin poika. Lasten ja nuorten käsityksiä sukupuolista. Kasvatus, 22, 3, 220-226
- Valkonen, T. 1981. Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa. Helsinki: Gaudeamus.

- Wartella, E. & B. Reeves. 1989. Communication and children. Teoksessa C. Berger & S. Chaffee (toim.), Handbook of communication science. Newbury Park: Sage
- Werner, A. 1996. Lapset ja televisio. Helsinki: Gaudeamus
- Ziehe, T. 1991. Uusi nuoriso. Tampere: Vastapaino.

LIITE

Malli lasten vanhemmille lähetetystä kyselystä

HYVÄ 5-6-VUOTIAAN KOTIVÄKI,

Olen Outi Mäkelä. Opiskelen luokanopettajaksi Jyväskylässä. Lopputyössäni tutkin LASTEN TELEVISION KATSELUN ja sen muokkaaman LEIKIN vaikutuksia nais/mieskuvan kehittymiseen. Kohderyhmänäni ovat alle kouluikäiset lapset.

Aineiston tutkimukseeni kerään haastattelemalla 5-6- vuotiaita lapsia. Haastattelu koostuu lyhyistä kysymyksistä koskien sekä lapsen television katselua että leikin maailmaa. Haastattelut nauhoitetaan kasetille, sillä käytän tutkimuksen analyysissä ja koonnissa suoria lainauksia lasten puheista. Lapsen henkilöllisyys ei tutkimuksessa tule julki.

Pyydän lupaa saada haastatella lastanne Varppen päiväkodin tiloissa, päiväkotiaikana. Haastattelut tapahtuvat viikolla 32. Haastattelun kesto kokonaisuudessaan on enintään viisi minuuttia.

Pyydän ystävällisesti palauttamaan alla olevan vastauslomakkeen Varppen päiväkotiin mahdollisimman pian. Jos mieltänne askarruttaa jokin tai Teillä on muuten vaan kysyttävää, alkää epäröikö soittaa.

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄNNE!

terveisin

p.922-56819 tai 941-616156

KYLLÄ, LASTANI SAA HAASTATELLA

EI, KIITOS

Lapsen nimi _____

Lapsen ikä _____ vuotta

